

૨૦૨

અક્ષના ઓથમીરો

ગા મ ડા ગ મા ર પ ટે લો ના

હા સ્થ ર સ થી ઉ ભ રા તા

છત્રરહાથી બરખુર No. વીર્તા ૧૨૩

21. DEC. 1939

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય ટાવર રોડ—મુંબઈ.

जगत विद्यापीठ ग्रंथालय

[गजगाँव] सातारा जिल्हा

प्रतमांक

2493 3 किमल

ग्रंथनाम

अज्ञान 2014/12

क्र.क.

४-३

અક્ષરના ઓથમીર

(પેટ પકડી હસાવનારી વાર્તા)

: : : : : પ્રકાશક : : : : :

જયંતિલાલ વિઠ્ઠલદાસ મહેતા,

: : : શ્રી હરિદ્વર પુસ્તકાલય : : :

: : : : : દાવરશેડ સુરત : : : :

(સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન)

આવૃત્તી ૧ લી.

૧૯૩૯

પ્રત ૨૨૦૦

સુરત, બરાનપુરી લાગળ, લાજવાળી પોળમાં આવેલાં શ્રી અનાવિલ
મધુ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયકે અપ્યું.

અક્કલના ઓથમીર

[પ્રકરણ ૧]

ગુજરાત કાઠીયાવાડના ગામડાઓમાં ગ્રામ્યજનને ગામમાં બેસવાનું એક મકાન હોય છે. તે ચોરાના નામે ઓળખાય છે. આજની સુધરેલી ભાષામાં મને કોઈ પૂછે કે ચોરો એટલે શું ? તો હું કહું કે ચોરો એટલે બેકાર મંડળની ઓશીસ, વાંઢાઓની પરિવદ, નવરાઓની નિશાળ અથવા મામના ગપ્પીદાસોને કહેવે તેવા ગપગોળા ફેંકવાનું ઠેકાણું.

એવા ગોમતીપુરના ચોરામાં હાયરો જમ્યો હતો. એ હાયરામાં અત્યારે બધા નામધારી નરો બેઠા હતા. જેઓ ગોમતીપુર તેમજ તેની આબુખાબુના ગામડાઓમાં વખણાતા હતા.

બાપુ સબજસંગ જે વર્ષોથી દમ, ખાંસી અને અસાધારણ નબળાઈ એ બધા રોગોને એના ખંડસા જેવા ખોળીઆમાં રાખીને ફરતા હતા.

બાવાશ્રી બાલકદાસ તે ગામના ઠાકર મંદીરના પુજારી હતા. સાંજ સવાર ઠાકોરજીની આરતી હિતારતા અને તેના બદલામાં વરસ દિવસે ગામમાંથી ત્રીસ મણુ લોટ કમાતા હતા. અત્યારે તેઓ સિત્તેર વર્ષના બબડકવજ દેખાતા હતા.

સત્યશંકર શાસ્ત્રીજી જાતે બ્રહ્મણ પણ મીંડુય લણ્ણ
 નહોતા છતાં ખુદ પોતાના રચેલા શ્લોકો વડે ગામમાં કોઈને
 પરણવું હોય તેને પરણાવતા અને મરી ગયું હોય તેનું
 સરવતા. આખી જીન્દગીમાં એકેય વાર સાચું બોલ્યા નહોતા
 એવા એ અડગ નીમધારી હતા.

ચોથા હતા પરમાણીકદાસ. આ ગામના ખાસ નગરચેઠ
 જેવા ગણાતા. ચોરાની બાજુમાં એક ભાંગી તૂટી કોટડીમાં
 તેઓની પેઢી ચલાવતા. પેઢી ઉપર જે કેંઈ ગ્રાહકો આવતા
 તેને રૂપીઓ લઈ અઠ આનાનો માલ પકડાવતા હતા. સો
 રૂપીઆનું ખાતું પાડી દે અને વરસે પોણોસો રૂપીઆ વ્યાજ
 ભરવા કબુલ કરે તેને તેઓ પરચાસ રૂપીઆ રોકડા ગણી દેતા.

આ ચાર સિવાય અત્યારની કચેરીમાં બીજા વણાય
 પ્રસિદ્ધ પુરૂષો હતા. પરન્તુ તેઓના નામો અને કામો લખતાં
 પાર ન આવે.

માળું બાલકદાહ ! એક દિ હું પાવડીએ મોનજીભાનો
 મેમાન થયો તો, ત્યાં અક વેત્રી પરભાતે સા કરી રયો તો, એવે
 એક વાણુ દે રૂપીઆમાં એક જાઠ મને બતાવી કીધું કે,
 સખજાસંગ ખાપુ ! સામેના જાઠ ઉપર સાકરની કણીઓ
 જામી ગઈ સે. જો પારખુ કરવું હોય તો થોડીક ખંજેરી
 આવું આ સાંમળીને મને ભારે કઠિતક લાગ્યું. મનમાં થયું
 કે પારખુ તો કરવા દે. મેં કીધું બલ્યા ધાંયજા લ. વ્ય જોઈ
 ધાંયજો દોડયો અને થોડોક કણ લઈને પાછો આવ્યો.
 અને તે કણ દેખાડી બોલ્યો ખાપુ, સાખો જોઈ ! ગળ્યું

લાગે છે કે નૈં ? સપટી ભરીને મેં કણ ચાખી નેયા.
 મળપણ મળપણ તેવાતજ પુસે મા. લઈને જીંકયો સામાં.
સા....ભારે મીઠા થયો. પસી તો હું રયો તીયાં લગી
 ઇજ સાકરનો સા પીધા કર્યો.

એ બાપુ ગપાટા હાંકો માં. હોકાની ધુંટ ખેંચતો ખેંચતો
 બાલકદાસ તડુકી ઉઠ્યો. આ અમારો જનમારો પાણીમાં
 નથી ગીઓ જે સાકરનો સા થાય સે. ઇ સાકરના ઝડવા
 વલાતમાં ઉગે છે, આપણા મલકમાં નૈં.

તઈ શું ખોટું ? સજાસજ બાપુએ ભવા ચડાવીને
 પૂછ્યું. અંકવાર નૈં હજારવાર ખોટું. પરમાણ્વીક દાસ પોકારી
 ઉઠ્યો. સાંભળો બાપુ સોળે સોળ આના સાચી વાત કઈ
 કેવાય ? આ એ કઠિ હું વાવડીએ ગયો તો વાવડીના પાદરમાં
 એક ઉસી પીંપર સે ઇ પીંપર માથે એક ઢેઢ પેપડીયું
 ખાવા સડયો તો, ઇ ઉપલી ડાળેથી પડ્યો એવો પડયો
 કે કડય લાંગી ગઈ. એવે ચેર ગામના એક દાકતરને લઈ
 પાદરમાંથી મોટર ભોં ભોં કરતીકને નીકળી સામટા માણુહ
 એઈ દાકતરે બડાક કરતીને મોટર ઉભી રખાવી. નીસે
 આવીને પૂછ્યું. અલ્યા એને શું થયું સે ?

માણુહોના ટોળામાંથી એક જણે જવાબ દીધો કે બાપ
 ઢડ પીપરથી પડી ગયો સે.

દાકતર તો હતો હુંસીયારનો. ઢિકરો એણે ઢડ સામે
 એઈ પડકારો કર્યો. એક બકરું લાવે ભેઉ. એક માણુહ

સરવાઠવાઠામાં જઈ બકડું લઈ આવ્યો. ઢાકતરે તરવાર મંગાવી ફડાક કરતો ઢઢને માથે ઝાટકાનો ઘા કર્યો. કાયાના બે કટકા કરી નાંખ્યા. બે કટકા કર્યા બકરાના. બકરીના પઠા ઉપર મેઘવાળનું માથું સોટાડીને ઓલ્યું અપરેહન કરે સેને ઓલેથી બઠાક કર્યો બેઠો. કડથી હેઠેનો ભાગ બકરાનો અને ઉપરનો માણુહનો. મળો બારે તાસીરો કરી મોટરમાં બેઠી હાલતો થઈ ગયો. તે દુનું બાવડી ગામમાંથી દુધનું દળ ટળી ગયું બે સોર બે પાંસ જણા લેવા થાય ને સા કરવો હોય તો ઢઢવાડેથી ઢઢને બોલાવે વેળુ વણવાનું પડતું મૂકીને ઈ મિસારો દોડ્યો આવે. બે ડોકા તાણી લઈ બખબખાવીને બચેરનો કજર્યો બરી દે. આ ઈ દુધની સા પીનારાઓમાંથી હું જીવતો જાગતો આંધ બેઠો છઉં. આ વાત સાચી કે'વાય.

બાવો બાલકદાસ બોલ્યો: ટઠા પોરની ગપ્પ હાંકો માણુઓ સાચી વાત તો આ એકવાર હું અણુના ડુંગરા મથે જાતરા કરવા ગયો તો. મરી હારે બીજા દહબાર જણા હતા. અમે બધા વતુ કરના કરતા ડુંગરો સહતા થા. એવે વાટમાં થાક્યા. એક મોટી શીલા ઉપર બે બડી વિસામે બાવા બેઠા. થોડી વાર બેઠા હથું એવે શીલા હલવા મંડી. અમારા કોતકનો પાર રહ્યો ને. બધાય વિસાર કરવા મંડ્યા કે, ઓશીતા આ શીલા કેમ હલતી હશે ? હેઠે ઉતરીને નજર કરી તો ઈ શીલા નોંતી.

ત્યે ? સત્યશંકર મહારાજે બારે બચ બો પામતાં પૂછ્યું.
એ ઢેઢકો હતો. ઢેઢકાને શીલા ધારીને અમે ઝોની પર
ઝેડા રહ્યા તેય ધ હાલ્યો નૈ. આવી નજરો નજર જોઈ
હોય ધ વાતું સાચી ગણાય સમજ્યા ?

હવે રે....રે...લોટ માણું ? એવડા મોટા ઢેઢકયા જ્યાં
આણુના ડુંગરામાં નૈ આપણી વાંધાળી ધાર માથે થાય સે.
સખળસંગ બાપુએ બાલકદાસની વાત જોટી પાડી દીધી.

આ સખળસંગ બાપુએ કીધું ધ સાચું. સત્યશંકર
મહારાજે ટાપશી પુરી. સખળસંગ બાપુ ! આ હું કઉં ધ
વાત સાંભળવા જેવી સે. તમે જાણો સોને મારું મથું
કપાય તેય કોઈ દી હું જોઈું બાલતો નથી એટલે મારા
મોઢામાં જોટી વાત હોયજ નૈ. એક દી હું મારા જજમાનને
ગામ જખરકેથી આપણા ગામકેર હાલ્યો આવતો થો.
સોમાહાની રત્ય હતી. આલ માથે અડી ખમ્મ ડુંગરા
આકૃષ્ટતા હોય એવા વાદળા જમી રહ્યાતા. સામા સામી
એ રાજાવની ફેણુ જુદ્ધમાં ઉતરી હોય તેમ આલમાંથી
કડાકા ને લડાકા સંભળાતા થા. ક્યારેક ક્યારેક વિજળીના
ઝખકારા ને ઝખકારા થાતા થા. બરાબર દી આથમવનું
ટાણું હતું. હું એકલો વન વગડામાં હાલ્યો જતો થો.
એવે આલમાંથી એક વાદળી લયડી ધરતી માથે પડુ પંડુ
થઈ ગઈ. હું બીકનો માર્યો આમતેમ ભાગવા માંડ્યો.
અબ ઘડી મારા માથે વાદળી પડી કે પડશે એવું થઈ ગયું.

એનાથી ઉગરવા, બહોય બાગ્યે તોય એનો એક શેડો મારે
ડીલે અડી ગયો. મેં એનો માર્યો જમણો હાથ ઉસો કર્યો
એવે બુદ્ધ્યમાં મારાથી વાદળીનો એક શેડો પકડાઈ ગયો.
વાદળી ઉડી હુંય હારે ઉડી હાલ્યો. ઇ તો બમુઠાની બાના
ને બમુઠાના પૂન્ય આડા ફર્યા એટલે દસ્તામાં શેતરૂંને
ડુંગર આવ્યો. લાગ ભેઈને મેં શેડો મુકી દીધો. એટલે
ડુંગર માથે પડ્યો. નેં તો કોણુ જાણે ક્યાં લઈ જાત. આ
વાતને વધારે નહિ પાંચ સાત વરસ થયા હશે.

માળે મારે મેળવી જાણી. એલા સતશંકર મારા એક-
લાની વાત સાચી તમારામાંથી કોઈની વાત મારે જણે
ઉતરતી નથી.

પ્રકરણ-૨ જી

શિયાળાની એક સાંજે એક સરકસવાળાનો હાથી
ગોમતીપુરને પાદરથી નિકળ્યો. અહિં સરી સગવડતા ભેઈ
રાતવાસો રહી જવાનો વિચાર કરીને માવતે હાથી ઝુકાવ્યો.
ગોમતીપુરના માણસોએ હાથીનું નામય સાંભળ્યું નહોતું
પછી જ્યે તો ક્યાંથીજ હોય? જામના તમામ નરનારી
અને બાળકો ગામ બહાર નિકળી હાથી પસે ટળે વળી
ગયા અને અંદરોઅંદર વાતો કરવા લાગ્યા કે આ જનાવર
હશે કે કાંઈ બીજું?

ખાવો બાલકદાસ, પરમાણીકદાસ ત્યાં સત્યશંકર
શાસ્ત્રીજી પણ તે સ્થળે હાજર થઈ ગયા હતા. તેઓમાંથી
બાલકદાસ બોલ્યા.

સતશંકર ! આ જનાવર આજ મેં પેલીજ વાર જોયું.
મને લાગે છે કે ઇ જંગલી પાડો હશે.

ના ભાઈ આ કાંઈ પાડો નથી. પાડાને માથે તો શીંગડાં
હોય એવો જોડો કેસેને ઇ જોડો હોય તો શંકર બણે.

‘હવે શંકર શું બણે ? હું બાણું છઉંને. પરમાણીકદાસે
હાથી તરફ ખારીક નજર નોંધતાં કહ્યું, આ દરિયાઈ
લેંશ સે લેંશ.

ઇ બધું ખોટું. બાલકદાસ જોલ્યો. સતશંકર ! તું
સોરે ઢોડયો બા. સબળસંગ બાપુને બોલાવી લાવ જોડે.
આ ઇ આવડેને ઇ કે ઇ સાચું.

સતશંકર ગામમાં ઢોડી ગયો. સબળસંગ બાપુ ઇ
વખતે ચોરેજ બેઠા હતા. તેની પાસે જઈ બોલ્યો. બાપુ !
ગામ બાર હાલોને એક માણુક કાંક જનાવર લાવ્યો સે
ઇ જનાવર કોઈથી ઓળખાતું નથી.

એમ કેતાકને સબળસંગ બાપુ હાથમાં ડુંધો બત્રીને
ઉપડયા. લોડોના ટોબા પાસે આવી ઠાવકે મોઢે પડકારી
ઉઠયા કે માણું આણું ગામ મુરખ સે. આટલા બધા
માણુકમાંથી કોઈ જનાવરે પારખી નો સકયો તે મને આંધ
લગી આંટો ખવરાવ્યો !

એમ કહીને તે હાથી પાસે જઈ ઉભા રહ્યા. અત્યારે
સંધ્યાની ફંજો કુંજો વળા ગઇ હતી. અવનિમાં આંધો
અંધકાર પથરાઇ ચૂકયો હતો. સબળસંગ બાપુને ધ્રુવડ

અને ચીબરીઓ જેમ દિવસે અંધાણે ભોગવે છે તેમ રાતને માટે હતું. રાત પડે કે બિલકુલ દેખાતું નહિ એટલે તેણે જમણા હાથની હથેળી કપડે લગાડીને બહુજ બારીકાઈથી અવલોકન કરતા હોય એવો ડાંગ દેખાડીને કહ્યું.

હે ગાંડાવ! તમારામાં અછત્તનો છાંટોજ ક્યાં બળ્યો છે આ જનાવર નથી.

હે! એક સામટા મોઢાઓમાંથી આશ્ચર્ય ઉદ્ભવ નિકળી પડ્યો.

તયેં શું છે?

આ તો ટાઢ ગોટો વળી ગઈ છે.

પણ બાપુ એની હારે એક આદમી છે એનું કેમ? બાળકદાસે પૂછ્યું.

હ ટાઢે ઠરી ગયો હશે. કહીને બાપુએ પાછું ગામ તરફ હાંકી મૂક્યું. ગામ તેની પાછળ પોતપોતાના ઘરે બાવા ચાલતું થયું. બાપુનું વેણ બધાયને સાચું લાગ્યું કે ગામ બાર જનાવર પડ્યું નથી પણ ટાઢ ગોટો વળી ગઈ છે.

ઠંડેલી પ્રભાતે માવતે હાથીને ઉભો કર્યો અને બરાબર ગામ વચ્ચેથી હાંક્યો. ગામના મારગો સાંકડા હતા. બન્ને તરફ જુનાપુરાના માટીના ઝુંપડા ને મકાનો હતા. હાથીના ધસારાથી કંઈક મકાનો તૂટી પડ્યા. માર્ગ સાફ કરીને હાથી ગામ બહાર નિકળી ગયો.

પ્રભાતે ગામમાં ઢેકારો થયો કે આટલા બધા ઘર કેણે તોડી પાડ્યા? ચોરે જઈ સમજાસંગ બાપુને પૂછ્યું. બાપુ! આ ગામના ખોરડા કેમ પડી ગયા?

સમજ્યા નૈં! આ ટાઢ ઉડે તારે ખોખા કાઢી નાંખે છે તો ટાઢ ઉડી.

બધાયને ગળે બરાબર ઘુંટડો હતરી ગયો.

એવોજ ખીજો છબરડો એક વખત સમજાસંગ બાપુએ કર્યો હતો. કોઈ સંઘ ગોમતીપુરને પાદર આવીને પડ્યો રાતે તેએ એ પેટ્રોમેક્ષ બત્તી સળગાવી. એનું અજવાળું બેઝને ગામ આખું પાદરમાં એકઠું થઈ ગયું. સમજાસંગ બાપુ પણ હોકો પીતા પીતા એ ઢેકાણે આવી પહોંચ્યા. ગામના માણસોએ પૂછ્યું.

બાપુ! આટલો બધો અજવાહ પડેસે. આ તે દીવે હશે કે બડકો?

હવે ભાગી જવ ભાગી. એમાં આટલા બધા લેખા શું થયા સો? ઇ બિસારાવે કાસમાં તાપણું કર્યું સે, સાંભળીને ગામના લોકો વિખરાઈ ગયા. બાકી રહ્યા બાલકદાસ અને સમજાસંગ બે જણા.

અથા બાલકદાસ! આ શું સે ઇ હું તને હવે કહિંસ. એ માણહ હત તો સાંભળી જા.

બાપુ! તમને શું લાગે સે?

સુરજનું બસું.

હોં તમે આ શું કોસો ?

તારે ગળે હાથ ! હું તો જોતા વેંતજ વરતી ગયે
થો મારા દિકરા ક્યાંકથી ભારે ઘા કરી આવ્યા સે હો.
અદ્યા લંગોટા તારા હૈયામાં હિમ્મત સે ?

શેની ? બાલકદાસે પૂછ્યું.

આવડા બધાય સુધ જાય ને તયે આવડું આ સુરજનું
બસુ સોરી લે.

હોવે...સોરી લઈ....બાલકદાસે હિમ્મત બતાવી.

જો પણ સોરીને ગામમાં લાવીશ મા ને તો આવડા
આ ગોતીને પાછું લઈ જાસે. ક્યાંક સંતાડનો આવજો.
ક્યાં સંતાડું ?

આ ખજાવાડમાં આપણા ગામ આખાના ખડની ગંજી
ખડકીસેને ઇમાં સંતાડીને ઘરે જઈ સુધ જાજો.

ભલે.

ભલે ને પણ ભૂલીશ મા હો ?

આવડા આ બધા ગોતી ગોતીને સવારે ઉપડી જાહે.
પસી રોજ રાતે આપણે સોરે ટાંગવા થાહે એટલે આખા
ગામમાં અજવાળું ઝોકાર. મલક બધો આપણા ગામનું
અજવાળું જોવા આવશે ને આપડે છાતી ઠોકીને મલકને
કેહું કે આ સુરજનું બચ્યું અમે સુરજ લોકમાં જઈ લઈ
આવ્યા સધ.

બાપા ! તો તો જામો, કામી ને જેઠવો જામે હો ?
તમ તમારે હવે ઘરે જઈને સુધ જાવ આજ રાતે રેવાનો દઈ.

સમજસંગ બાલકદાસને ચડાવીને ઘરે ઉપડી ગયા. બાલકદાસ એટલામાંજ ચક્કર લગાવતો રહ્યો. જરા મોકો મળ્યો એવોજ બત્તી ઉપાડીને છટક્યો. ગયો ખળાવાડમાં. એક મોટી ગંજી જોઈને તેમાં સંતાડી સુડીઓ વાળીને ગામમાં પલાયન કરી ગયો. ઘરે જઈને ખાટલામાં પડ્યો. પડ્યો વિચારવા લાગ્યો કે અમે ખરેખરું કંઈતક હાથ કયું? સે. બીજી તરફ ખળાવાડમાં જે ગંજીમાં બત્તી છુપાવી હતી તેમાં થોડી વારે મોટો ભડકો થયો.

આગ...આગ એવું આખા ગામમાં ધુમરાણ ઉઠ્યું. લોકો આગ ધુમરાવવા મહેનત કરવા લાગ્યા. સમજસંગ બાપુ અને બાલકદાસ તે ઠેકાણે આવી પહોંચ્યા. આગ વધતી જતી હતી. પવનને સુસવાટે એક ગંજીમાંથી બીજી ગંજીમાં લાગતી હતી. લોકો હાય....હાય કરતા હતા. ત્યારે બાલકદાસ અને સમજસંગ શું કરતા હતા?

અલ્યા બાલકદાસ ! ફાટતો ખરો એવું સુરજનું બધું કયાં સંતાડ્યું સે?

બાપુ ! હું કંઈ જુઓનો ગોતું છઉં પણ મને જહતું નથી. સંઘના લોકો પણ આગનો દેકારો સાંભળીને ભગી ઉઠ્યા હતા. તેઓએ બત્તી જોઈ નહિ એટલે જાણ્યું કે આગ લાગી એ ઠેકાણે કોઈ કામી કાજે લઈ ગયા હોય એવા અટકળે તેઓ ત્યાં આવી ઉભા હતા. તેમાંથી એક જણાએ સમજસંગ અને બાલકદાસની વાતો સાંભળી. તેઓ કળી ગયા કે બત્તી કેણે શુલ કરી અને આગ શી રીતે લાગી ?

એ ! મુખાંચો અમારી બત્તીને સુરજનું બચ્ચુ ધારી તમોએ આ ખડમાં સંતાડી દીધી હશે એટલેજ આ લંકા થઈ.

હવે બાલકાવાળીના ? બત્તી કેણુ બાણે કયાય જનાવરનું નામ હશે.

સંઘવાળાઓએ બાણ્યું કે કરેલી કરણીનું ફળ તેઓને મળી ચૂક્યું છે એટલે તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. અને આમની તમામ ગંજીઓ બળીને ખાખ થઈ ગઈ.

બીજી પ્રભાતે સખળસંગ બાપુએ લમણે હાથ દઈને બાલકદાસને કહ્યું.

માણું બાલકદાસ ! રાતે આપઠાથી ભૂત તો થઈ ગઈ સે હો. ઇ સુરજનું બચ્ચુ નેં પણ ચેર ગામનો દીવોજ હશે.

હવે જે હોય ઇ ગઈ ગુજરી સંભારો મા બાપુ. બાલકદાસે દિવાસો દીધો.

તે બેજણાએ વાત ઘણીયે છુપાવી પણ રેતાં રેતાં લોકોના બાણવામાં સઘળી બીના આવી ગઈ કે સુરજનું બચ્ચુ સખળસંગ બાપુએ ત્યાં બાવા બાલકદાસે ગંજીમાં સંતાડીને તે દી આગ લગાડી થી.

પ્રકરણ - ૩ જી.

સખળસંગ બાપુ મેમનોથી બહુ ખીતા હતા. મેમનો આવતા તે તેઓને લગારે ગોઠતા નહિ. ક્યારેક તો તે ચોતેજ તેનું ઘર પુછતા આવનારને સંભળાવી દેતા કે સખળસંગ બારગામ ગયા સે.

એમના ઘરવાળા પણ ભારે રમુજી હતા. એક વખત એક ચારણને સખજસંગ બાપુએ ભૂલે ચૂક્યે જમવાનું નોતરું આપી દીધું. તેઓએ પ્રભાતને પહેર ઘરે સંભળાવ્યું કે

આજ ખારગામથી એક ગઢવું આવ્યું છે. ઇં આપડે ઘરે જોડવા આવવાનું છે મારે વાડીએ જવાનું છે માટે એને જરાખર જમાડી દેજો. જરાયે કયાશ રાખશેમા કારણ કે મારો ખાસ નાતાદાર માણસ છે. અમે નાના હતા તઈ હારે છાણા સોરવા જતા એવી ભલામણ કરીને તે વાડીએ આપ્યા મયા. ઘરે એના ઘરવાળાએ શું કયું ? આખા ગામના સાંમિલા માંગી આવ્યા. શકેરના લોકોએ સાંમિલા નહિં જોયા હોય તે એને સમજાવવું જોઈએ કે ગામડાના માણસો અનાજ ખાંડવા માટે ગોળ થંભલીઓ જેવા જડા એક જાતનું ઓઝાર રાખે છે તેનુંજ નામ સાંમિલું.

એવા સાંમિલાની ચારે દિવાલોએ હાર કરીને સખજ-સંગના ઘરવાળા મેમાનની વાટ જોતા હતા એવે મેમાનની પધરામણી થઈ. પધારો પધારો કહી બાઈએ ચાકળો નાંખી દીધા. મેમાન ચાકળા ઉપર બેસીને ચારે તરફ જોવા લાગ્યા તો એકલા સાંમિલાજ તેની નજર રડામે તરવરવા લાગ્યા. ખા ! આટલા બધા સાંમિલા ઘરમાં શા આફ રાખતા હશે ? ચારણે આશ્ચર્ય પામીને પૂછ્યું.

ગઢવા : એક વાર જમી લ્યો પછી કહું.

ચારણો હઠીલા હોય છે. મેંમાને હઠ લીધી. ના પહેલા
વાત કરો પછીજ કોળીઓ મોઢામાં મૂકીશ.

ગઢવા ! સાંજળ્યા પછી કોળીઓ મોઢામાં મૂકવા નહિ
હિભા રહો. એ કરતાં છાનામાના જમી દ્યો તો સારું છે.

ના. ઇ તો મારે જાણવું છે કે આટલા બધા સાંજિલા
રાખવાનું કારણ શું ?

તો સાંજિલો, પણ જો જો હો મારા ઘરવાળાને કેતા ને ?
તમે કોઇવાર એના મેમાન થયા સો ?

ના આ પેલીજ વાર;

ત્યારે સાંજિલો, ગામમાં જે કોઇ ભાટ, ચારણ કે સાધુ
પૂકીર આવે એને તાણુ કરી કરીને ઘરે લાવે સરા સારા
પકવાન કરીને ખવરાવે શે પણ પરણુ જાણે કોણ જાણે કેવી
એ ભત લાગી સે કે લિસારો ખાય ને હઠે કે તરતજ આમાંથી
જે સાંજિલું એના લગ્ય માંલખનું હોય ઇ બિય હાથે ઝીંકે સે.

અરરરર.....ત્યારે તો બા કેટલાયને માઝી નાંખ્યા
હશે ? ગઢવાનું કાળજી દૂરડવા માંડ્યું.

આનો અંકજ ધા માથામાં પડે પસી પાણી પીવાય
રોકાય ખરો ? તમિજ વિચાર કરોને સીધે સીધા જમરાજ
ના દરબારમાં પહોંચી જાય ને ?

સારું થયું માતાજી ! આ વાત તમે મને જણાવી.
જાગવાન તમારું જાણું કરશે. મને આ ઘરમાંથી તો શું
ગામમાંથીયે નીકળી જવા દ્યો. કહેતાને ગઢવો હિભા થયા.

અરે પણ થોભો તો ખરા? જમ્યા વિના જાવ તો મન
સમ થે. ના જમવાનું પોંચ્યું. મને જાવા કે માવહી. કહીને
મેમાને મુઠીબો વાળીને મંડયા લાગવા. ગામમાં તેડ
ઘોડું બાંધ્યું હતું ત્યાં ગયા અને જટ જટ ઘોડું તૈયાર
કરી ગામ ખાર મારી મૂક્યા.

મઢવો ગયો તે પછી થોડીવારે સખળસંગ ખાપુ થાં
આવ્યા. કાં! મેમાન જમી ગયો? ઘરમાં પગ મૂકતાં
તેણે પૂછ્યું.

શું જમે રાખ, આવોને આવા ભપ ક્યાંથી લાવો છો
પણ કેતો ખરી શું થયું?
રીંદાઈને ભાગી ગયો.
પણ કાંઈ કારણ?

જુઓ આજ ગામમાં સુતાર આવવાનો સે. આ સાંભિલ
સમા કરાવવા બધા આપડે ઘરે મુઠી ગયા સે. ગઢવાએ
ઘરમાં પગ મુકતાંજ પહેલ વહેલી નજર સાંભિલાઓ ભપ
નાંખી. મને કે સાંભિલુ દે તોજ ખાડેં?

તે દેવું શું ને?

શું દેવું શું? એમ પારકું સાંભિલું દઇ દેવાય?

પણ મારો ભાઇબંધ જુઓ. જાય ઈ કાંઈ ઠીક કેવાય!
જેનાં હશે એના નવા થઠાવી દેશું. એને ખિસાપાને કેટલું
માડું લાગ્યું હશે? એવો કકળાટ કરતાં સખળસંગ ખાપુએ
ઘોડી તૈયાર કરી અને જેકરણી! કહી ઘોડીની પીઠ માથે ચડી
એકા. બે સાંભિલા લાવ એક? કહીને તેણે હાથ લખાવ્યા

પણ પારકાં ?

રે...રે....પારકાંવાળી ને તો અબ લડોને નાક સોટલો કાપીને કાઢી મુકીય.

ભાઈએ ચુપચાપ બે સાંભેલા અલાવી દીધા, બેય બે બેય સાંભેલા મરીને બાપુની સ્વરી ઉભી બનરે ચાલી નિકળી. ગામના લોકો પૂછવા લાગ્યા, બાપુ આ શું ?

આ મેમાન રીહાણો સેને તે મનાવવા બહિંસ. એવે જવાબ આપીને એણે ઘોડી મારી મુકી.

ગોમતીપુરમાંથી ભાગી છુટેલો ચારણ વન વગડામાં એનું ટારડું ઘોડું ઘોડવે બાય છે, પણ પેટમાં ફડકો માતો નથી એને હજીયે પહીંક હતી કે વખતે સબળસંગ બાપુ પછળ પડે એટલે વાર વાર પાછું વાળી જોતો જતો હતો. એવે એણે આવે આવે ખભે બે સાંભેલા મારીને સબળસંગ બાપુને આવના જોયા.

આવ્યો મારો કાળ આવ્યો. એમ કહી એણે ટારડીને વધારે વેગમાં હાંકવા માંડી પણ કેટલેક જાય ? પાછળ સબળસંગની ઘોડીના મુસવાટા થાય છે. ચારણને કાને સબળસંગના પહકારા સંભળાય છે

અડ્યા ઉલો રે....ઉલો રે....અને વારાફરતી બેય સાંભેલા ઉચા કરી કરી એને દેખાડીને જ્ઞાન કરી રહ્યા છે કે રીહાંઈ બા મા....આ લાવ્યો છઈ. લેતો બા....લેતો બા....

ચારણે ઘણીયે ઘોડી હાંકી પણ સબળસંગ બાપુ આવી જવા. એ સબળસંગ બાપુ ! તમારી બા. તમે ઘણાંય

ચારણેને સાંભેલે ઠાર કરી નાખ્યા છે પણ દયા કરીને મને
જીવતો જવા દ્યો ?

અદ્યા પણ હું તને મારવા ક્યાં આવ્યો છઉં ?

ત્યારે આ બે સાંભેલા લઈને શું કરવા આવ્યા છો ?

ઈ તો ઘરેથી દીધું કે તે સાંભેલું માંગ્યું ને ઘરેથી
નો દીધું એટલે તું રીંહાઈને ઘરેથી લાગી નિકળ્યો. સો.
એટલે તને સાંભેલા દેવા આવ્યો છઉં.

ચારણ હવે બધેય ભેદ સમજી ગયો. તેના ખોળીઆમાં
નવો જીવ આવ્યો. તે પાછો સખજસંગ બાપુ સાથે તેને
ઘરે ગયો. અને તેના ઘરવાળા રહામે હાથ જોડીને બોલ્યો,
આજ લગી હું જાણતો થો. કે મારા સખજસંગ બાપુ
એકલાજ કીંગ મારતા હશે પણ થોડુંક થોડુંક તમેય જાણો
છો ખરા. ઈ તો મલક બધો ખોટો સે. હાલ્ય આઈ લે.
કહીને સખજસંગ બાપુએ સાથે જમવા બેસારી દીધો.

ગોમતીપુરમાં સખજસંગ બાપુની આવી ધમાલો નિત્ય
ચાલ્યા કરતી.

પ્રકરણ-૪ થું

બાલકદાહની માને બહુ મંડવાડ સે. સત્યશંકર શાસ્ત્રી
એ સખજસંગ બાપુને સમાચાર કહી સંભળાવ્યા.

એલા બાલકદાહની મા. હ આપણીયે મા. તું આ ઘડીયે
ને આ ઘડીયે જા વેઈને તેહી આવ્ય. હું પરમાણીકદ હને
લઈ બાલકદાહને ઘરે જઈ પોશું સઉં.

જોમ બોલતા સમજસંમ બાપુ હઠ્યા. દુકાનેથી પરમાણીકદાસને સાથે લઈ ઉતાવળે પગે બાલકદાસને ઘરે ગયા. બાલકદાસની માતા બિમાર હતી. તે ખાટલા પર સૂતી હતી. બાલકદાસ ખાટલા નીચે બેસી માતાની ચાકરી કરતો હતો તેવામાં તેણે બાપુને જોયા.

કેમ આજ તો આ ગરીબ બાવાના ઝુંપડામાં પધરામણી કરી ને હું ?

હવે જ લલા માણુહ તું કેવો રેઢીયાર સો, તારી માને ખટલો બધો મંદવાહ તોય અમને બોલાવ્યા ને !

ઠીક ત્યારે તમે મારી માની ખબર પૃસવા આવ્યા હોયો ?

ખબર પૂર્યે શું ખાખરા થાય, અરે તો સાકચી કરવા માવ્યા સે છ, શાસતરીને વેદ પાંહે મોકલ્યો સે. હમણું સે હને તેડી લાવડે.

સમજસંગ બાપુનાં મોઢામાં હજી તો ઉપલા વેણુ હતો પેટલામાં શાસ્ત્રી વેદ સાથે આવી પહોંચ્યો. વંદે ડાસીની હથ જોઈ. ત્રણચાર જાનના ઉકાળા સાથે લાવ્યો હતો. માંથી એક ઉકાળો આવ્યો અને જતી વખતે કહ્યું.

આ દવા ડાશીને ખુબ હલાવીને પાળે.

એટલી લલામણુ કરી વેદ ગયો. એના જવા પછી બલકદાસ બોલ્યો, સમજસંગ બાપુ અને શાસતરી તમે કડો ડાશીના પગ અને હું ને પરમાણીકદાસ પકડીએ. જો પેલા ખુબ હલાવી લઈએ ને પરી આ હીંદી માંથી ડાશીને પીવડાવી દઈએ.

સમજસંગ તથા શાસ્ત્રીએ મળીને ડોસીના હાથ પકડયા અને બાલકદાસ તથા પ્રમાણીકદાસે ખંભા ભડ્યા. ચારે મળી જોર જોરથી મંડયા ડોશીને હલાવવા. ડોશીએ તો ચીસો પાઠવા માંડી.

એ મુવાઓ મરી ગઈ, રેવા દયો, રેવા દયો.

હું...અ હવા કઠવી લાગતી હશે. કહીને ચારેએ ખુબ હલાવી પછી જેટલી હવા હતી તેટલી તેના મેઠામાં રેડી. હવા બહાર ન નીકળી જાય એટલા માટે એક જણાએ ડોસીના થોડા આડે લુગડાનો મજબૂત ડુચો રાખ્યો. થેડી વારે ડુચો હઠાવી લઈ ચારે જણા પાટલાને ચારે પાથે બેસી ડોસી તરફ એકી નજરે નિહાળવા લાગ્યા.

એલા જોઈ હું રહ્યા સો ? આ ડોહી માથે માથું બચ્ચાણે સે. સમજસંગ બાપુએ ડોસીમા ઉપર બે ચાર માખી બેઠલ જોઈ કહ્યું.

બાલકદાસ એક કપડાનો કકડો હાથમાં લઈ તેના વડી માખીઓ ઉઠારવા લાગ્યો.

માળા મુરખ ધરડો થયો તોય અક્કલને સાંટોજ આવ્યો ને. એમતે માથુ ડોહીને હાથ પકવા દેડે.

તયે ?

થોડાક ગોળ લાવ્ય જોડે. સમજસંગ બાપુએ થોડો ગોળ મંગાવ્યો. બાલકદાસ ગોળ લાવ્યો જેટલો સમજસંગ બાપુએ એક વાસણમાં ગોળનું પાણી કર્યું. પછી તે પાણી ડોસીપર છાંટ્યું.

હયો હવે હજી હજીના જોડા હાથમાં લયો જોડા સમ-
જાનનાં બાપુના મોઢામાંથી હુકમ છુટયો.

ચારે જણના આઠે હાથમાં જોડા રૂપી હથીમારો લીધા.
હવે હું એક બે ને ત્રણ કઉં છં ઘડીયેજ ડોહીના અંગમાંથે
જ્યાં જ્યાં માંખુ જુવો ત્યાં ત્યાં જોડા બપટજો.

જોડો, આતો ગામ બધાની માંખુ મારી નાખવાની
બાપુએ જીકતી ગોતી કાઢી. બાલકદાસ બાપુની યુક્તિ કળી
જઈ હર્ષથી પોકારી ઉઠયો.

એક બે અને ત્રણ બાપુના મોઢામાંથી અવાજ છુટયો.
એ સાથેજ રોસીના કૃષ અંગમાંથે પોણા બે શેરના આઠ
ખાસડાં પડ્યાં. માખુ મરી એ પહેલાં તો ડોશીમાંથે સ્વર્ગે
સંચરી ગયા.

બાપુ ! મા તો મરી ગયા !

બામયશાળી થઈ ગયા. ઢરડા કરતા મટયા. હાલો
હવે જટ સસજાને લઈ જવાની તૈયારી કરો. સમજાસંગ
બાપુએ સમયનું લાન કરાવ્યું.

બાલકદાસે જટ જટ નનામી તૈયાર કરી ગામમાંથી
બીબા માણહ બોલાવવા સે ?

નારે આપઠ ચાર જણા કેવા સંછ, હાલો કહેતાકને
ડોસીને નનામીમાં સુવરાવી.—બાપુએ ઉઠાવી.

અરે પણ શબને બાંધો તો ખરા. શાસોએ ઠહું.
હવે એમાં બાંધે હું, હાલો જટ, બાલકદાસને જણાવ્યું.

ચારે જણા ડોસીની નનામી લઈ ચાલ્યા માર્ગમાં
ઘોરડીનું ઝાડ આંચું તે ઝાડ નીચેથી પસાર થતાં ડોસીનું
શબ ઘોરડીમાં ભરાયું. આપણા ચારે અછલના એથીમીશા
ઓ. ઓ કરતા ખાલી નનામી લઈ રમશાન જઈ પહોંચ્યા
શબ તો ઘોરડીમાં જઈ ભરાય રહ્યું.

અલ્યા આમાં ડોસીનું શબ નથી રમશાનમાં જઈ
નનામી નીચે મૂકતાં સાથેજ શાસ્ત્રીજીએ ચીસ પાડી.

એલા કોણ લઈ ગયું હશે ? સમજાસગ બાપુએ પૂછ્યું.

બાપુ ! કેહી મંતર જંતર જણનારી હતી, કયાંક મંતર
ભણીને અલોપ થઈ ગઈ હશે ! બાલકદાસે આશ્ચર્યથી ભવાં
ચઠાવીને જણાવ્યું.

તો જ જ્યાં હોય ત્યાંથી ઝટ ગેતી લાગ્ય. જો તારી
કેહી નો મળે તો ખીજની; મરેલી નો મળે તો જીવતી
પણ કેઈને લઈને આવજો. સમજાસગ બાપુએ બાલકદાસને
હુકમ કર્યો. બાલકદાસ ઉપડ્યો. ત્રણ જણા ચિતા ખડકવા લાગ્યા.

બાલકદાસ ડોસીના શબને ગેતી ગેતીને યાક્યો પણ
કયાંધ પતો લાગ્યો નહિ. તેણે ગામના પાદરમાં એક જીવતી
ડોસીને ચાલી જતી જોઈ ડોસીને જોને પકડી.

હું જવાન નૈં લરડી સઉં. હીકરા મને કયાં ઉપાડી જાસો ?
જુદી જુમ પાડી ઉઠી.

સમશાનમાં કહી બાલકદાસ તેને ઉચકી ઢોડવા માડ્યો.
સમશાનમાં જઈ બાપુને કહ્યું, બાપુ ! આપડી કેહી નો મળી
ખીજની લઈ આવ્યો સઉં.

નેની હોય એની અમટે તો એક ડાહીનું કામ સેને ?
કહીને ડાસીને ચીતામાં છાંકી અગ્નિ ચેતાવ્યો. ડાસી
ખૂંભા પાડવા લાગી. લાગી છુટવા માટે વણા ધમધમકાડા
કરવા લાગી પણ વ્યર્થ. આપણા ચારે ભાઈબંધેએ કરડી
મરડીને એ જિયારીને જીવતીને જીવતી ચિતામાં જગચી દીધી.

ડાસીને બાળી તેઓ સ્નાન કરી પાછા ગામ તરફ જતા
હતા તેવામાં પેલી બોરડી નીચેથી પસાર થતાં ડાસીમાને
ઉંધે માથે લટકતા દીઠાં.

માણું બાલકઠાહ ? ડાહી તો આંધ બોરડી માથે લાગે
સે. સબળસંગ બાપુ અજબ થતાં બોલી ઉડયા.

હા, હવે કેમ કરહું !

હાલો એને ય બળતા બાઈ “ એકના ગોવાળ એમ
બીજનાય ગોવાળ ” એમ કહી ડાસીના શબને બોરડી પાંચી
ઠંઠાવી લઈ ફરી શમશાનમાં જઈ અગિાહાહ કંઈ આવ્યા. ફરી
માથાબાળ સ્નાન કરીને ઓ....કરતા ગામમાં ચાલ્યા ગયા.

જ્યારે ગામના માણસોના બહવામાં એ વાત આવી કે
આ અકકલવા એથમીરોએ બાલકઠાસની માતને એકલી
મૂખંતા બતાવી ઇશ્વરના દરબારમાં મોકલાવી દીધી છે. અને
એને બદલે એક જીવતી ડાહીને બાળી દીધી છે. ત્યાર
તેઓ ચારેને ભારે ઠગકો દેવા લાગ્યા. પણ સબળસંગ-
બાપુએ તેઓને ધમકાવી કહાડ્યા કે—

માળા તમારામાં અકકલને સારોજ કયાં જાણ્યો સે.
બાળકઠાહને એવી થરડી મા નોતી જોતી એટલે એને મરવા
દીધીને. બીજને જીવતી બાળી ઇ તો ડાહીની ગોઠણ હતી
એટલે પરાણે એની લોળી બળી મુઠ મમાં અથો હું કરીયે ?”

પ્રકરણ—પરું

આ મલક બધામાં ડુંગરા ને આપણા ગામમાં ડુંગરા ને. એક દિવસ બાલકદાસ, સબળસંગ, પ્રમાણીકદાસ અને શાસ્ત્રીજીના મંડળ વચ્ચે એ શોકજનક પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો.

બાલકદાસ ! ગોમતીપુરની સીમમાં ડુંગરા નથ ઇ વાત હાશી. જો આપડે ડુંગરના બી લાવી વાવીયે તો ડુંગરા ઉગી નિકળે. સબળસંગ બાપુએ હાંકી મૂકી.

બાપુ ! ડુંગરા ઉગતા હશે ? શાસ્ત્રીએ પૂછ્યું.

મેનત કરીયે તો બધુંય ઉગે. બાપુએ જણાવ્યું.

એના બી ક્યાં મળતા હશે ?

ઇ કેકને પૂસવું પડે. સબળસંગ બાપુએ જણાવ્યું. બીજે દિવસે તેને યાદ આવ્યું કે પ્રતાપગઢના ઠાકોરની સરહદમાં ઘણા ડુંગરા છે એટલે તેની પાસે બી હશે તેણે એક ખેપીયો મોકલી પ્રતાપગઢના કારભારીને કહેવરાવ્યું કે અમારા ગોમતીપુરની સીમમાં ડુંગરા નથ. તો મેરબાની કરીને થોડાક ડુંગરાના બી મોકલજો. અમારે અમારી સીમમાં વાવેતર કરવું સે. ”

જ્યારે સબળસંગ બાપુને સંદેશો પ્રતાપગઢના કારભારીએ સાંભળ્યો ત્યારે તે સમજી ગયો કે આવી માગણી કરનાર માણસ અક્ષલનો એથમીર હોવો જોઈએ ! તેણે આવેલ માણસને કહ્યું.

ભાઈ ! તું તારા સબળસંગને જઈને કહે કે ડુંગરના બી મફત મળતા નથી. જો તેને જોતા હોય તો એક બીના એક સો રૂપીઆ મોકલે.

જેપીયાએ સમજસંગ બાપુ પાસે જઈ કારભારીએ કહેલ વાત કહી ચંલળાવી. તેણે તથા બાલકદાસે મળીને બીજે દીવસેજ ખરડો કરવા માંડ્યો. ગામના માણસોએ જાણ્યું કે, ‘ખરડો કરી જે પૈસા એકઠા થશે તે પૈસા વડે સમજસંગ અને બાલકદાસ ગામમાં કથા કીર્તન કે હોમ હવન કરાવવાના હશે. એવા અનુમાને ગામના તમામ માણસોએ ફાળામાં યથાશક્તિ પૈસા ભર્યા. એક અઠવાડીયામાં તો બાપુએ ચારસો રૂપીયા એકઠા કર્યા. તે પૈસા માણસને આપી કહ્યું

જા, પ્રતાપગઢના કારભારીની સાતીમાં આ ચારહેં રૂપીયા સોડીને. ડુંગરના બી લઈ આવ્ય.

માણસ ગયો. તેણે પ્રતાપગઢ જઈ કારભારીને ચારસો રૂપીયા આપ્યા. કારભારીએ તેને ચાર મોટા પાણા પકડાવી દીધા. તે લઈને પેલો ગોમતીપુર આવ્યો.

સમજસંગ બાપુએ ગામના પાદરમાં ખાડા ખોડાવ્યા. તેમાં ખૂબ ખતર ભરીને ડુંગરનાં બી વચરાવ્યા અને પછી મંડયા પાણી પાવા. છ મહીના માથાકુટ કરી પણ ડુંગરના-બી ઉગ્યા નહિ. ગામના લોકોએ કહ્યું.

ભલા માણસ ! કયાંઈ પાણા તે ઉગતા હશે ?

કેમ નો ઉગે ! જામ આખા પંડે બીજ માંગી શારહેં રૂપીયા લેના કરી. આ બી વેસતા મંગાવીને વચરાવ્યા સે. સમજસંગ બાપુએ જણાવ્યું.

ગામના લોકો સમજ્યા કે આપણા પૈસા પાણીમાં ગયા. આ અછલના જોઠમીરોએ ડુંગરા ઉગાડવાની આશાએ ચારથો રૂપીઆમાં ચાર પાણી મંગાવ્યા કેાઇ તસ્કર તેઓને બનાવી પૈસા પઠાવી ગયો.

આપણા અછલના જોઠમીરો ગોમતીપુરમાં આવીને આવી ધમાલો નિત્ય ચલાવતા. તેઓ મૂખ હતા શ્રમ્ય જનોના વખતોવખત નુકશાન કરતા, છતાં તેઓ પ્રજાને ધોમ હાવતા. તેથી ગોમતીપુરમાં ચારે બાઇબધે પૂજતા. લોકોમાં માનીતા ગણાતા હતા.

એક દીવસ ગોમતીપુરના ચોરા પર ગામના સામગ્ર માણસો વચ્ચે બેસીને સમજાવગ બાપુ ગપાટાને સપાટા મારી રીયા હતા તેવામાં તેના ગોવાળે આવી કહ્યું, બાપુ! આપડા પાડાએ કેાઠીમાં પણી પીવા માથું નાખ્યું તે હવે નીકળતું નથી કેમ કહવું?

મૂરખના જામ! એમાં મને પૂત્રવા હું આંચો? આ લે તરવાર, પાડાની ઓડય કાપી નાખ્ય એટલે માથું નોખું થઇ જાહે.

ચોરા ઉપર બેઠેલા બીજા માણસો બાપુના બાવા વેણ સાંભળી બહાળી ગયા કે થઇ રહ્યું. બિચારા પાડાનું આવી બન્યું પણ ગરમતને ખાતર કેાઇ કંઇ ઓલ્યા નહિ અને બેઠે તોપણ સમજાવગ બાપુ માને એવા કયાં હતા?

ગોવાળ તલવાર લઇ ગયો. પાડાનું માથું કાપી પાછો આંચો.

એલા કેમ થયું ?

પાડાને ગુડી નાંખ્યો તોય માથું તો હજી કોઠીમાં જ છે.
એમાં પૂસવા હું આવ્યો. કોઠી ફાડી નાખ્ય એટલે
માથું બારું નિકળી પડે.

જોવાળે તેમ કયું ત્યારેજ પાડાનું માથું કોઠી બહાર
નિકળ્યું.

ઠોલા માણસોમાંથી એક જણાએ પૂછ્યું, સમજસંગ
બાપુ તમે પેલા પાડાનું માથું કપાવ્યું. એના કરતાં કોઠી
ફાડાવી નાંખી હોત તો પાડો જીવતો રહેત.

હવે તમે આજઠાલના સોકરા હુ હમળો. અમે આ ત્રણ
ત્રણ વીહુ વરહ પાણીમાં નચ્ય નાખ્યા. ઇતો બધું કળ પરમાણે
કરાય. પાડો મર્યો તો ઘોળ્યો પણ અક્કલ કેવી લડાવી ?”

સાંભળીને બધા ખડખડાટ હસી પડ્યા. બાલકદાસે કહ્યું.
બાઈયું. તમે બધા ગમે એમ બોલો પણ મલકમાં સમજસંગ
બાપુ જેવી અક્કલ કોઈનામાં નથી. અમે એના બાઈબંધ
અમથા નેં થયા હોઈએ ! એને પરતાપે તો મલકમાં અમારાયે
નામ બાળીતા થયા સે.

સમજી મનુષ્યો મૂખાને કંઈ રીતે સમજાવી શકે ?
સમજા ચૂપ રહ્યા.

માળું બાલકદાસ, તેં કોઈ દી શેર ગામની શેલ કરીસ
કે નેં ? એક દી હાથરા વચ્ચે સમજસંગ બાપુએ હોકકાની
ધુંટ તાણતા તાણતા બાલકદાસને પૂછ્યું.

નારે બાપુ ! તમારે પૂત પરતાયે આપડે કોઈ હી
ગોમતીપૂરની બાર પગ લીધો નથી.

તયે હાથને એક હી રામનગરમાં આંટો દઇ આવીયે.

બાપુ ! માણહ વાતું કરે સે કે શેર ગામમાં સેગી
મોટર ને ઘોડાગાડીયું ગાંડીતુર થઇને રખડે સે ઇ વાત
હાથી ? સત્યશંકર શાસ્ત્રીજીએ પૂછયું.

અરે વાતજ પૂથ મા. પણ સતસંકર ઇ કોઈ માણહને
પીલે ને હો. પ્રમાણીકદાસે વચ્ચેથી પાનીયું ઉપાડી લીધું.
તેણે કોઈ દિવસ રામનગર જેવડું મોટું રણીવામણ શહેર
તો નહિ પણ હજાર ઘરની વસ્તીવાળું ભાવનગર શેર
જેયું હતું. એટલે બધાયે એને મોઢથી શેર ગામને
મહીમાં સાંભળવાની આશાએ એની સામે જેમ હંકર સામે
ખિલાડી તાકે તેમ નજર તાકી.

આ શેર ગામની મોટર ને ઘોડાગાડીયું કોઈને પીલે
ને એનું એક કારણ સે હો સમજાસંગજી ? ઘોડાગાડી હાલી
આવતી હોય તયે ટોકરી વાગે અને મોટર ઘોડી આવતી
હોય તયે ભુકારા થાતા આવતા હોય.

એલા ઇ વળી કેવા ?

નય્ય હાલજ્યા ? લોક, લોક, લોક

સમજાણું ઘોડાગાડીયુંમાં ઘોડા અને મોટર ગાડીયુંમાં
ગધેડા જોડાતા હયે ? સમજાસંગ બાપુએ અટકળીયો થા કયો.

હો, હો, હો, કરતો પ્રણાણીકદાસ મોઢથી હસી પડયો.
મોટર ગાડીમાં ગધેડા કયાં જોડઈ સે, ઇ તો એની મળીયે
ઘોડી જાય સે.

એલા હાથું ? મુકય જેઉં મારે. ગળે હાથ ? સખજ-
સંગ બાપુએ જ્યંબાના સાગરમાં ડુબકી મારીને એની
કંઠીયા જેવી ડોક પ્રમાણીકદાસ તરફ લંબાવી.

તમારે ગળે હાથ ? પ્રમાણીકદાસે તેનો કરવતી જેવો
કોમળ કર સખજસંગની લાંબી ડોક ઉપર ફેરવતા કહેલી
વાતની સત્યતાનું સ્ટ્રિક્ટેડ બતાવી દીધું.

એલા પરમાણુકદાહ ! હાલો તંચે તમારા બધાને
વિશાર હોય તો આપડે શેર મામની શેલ કરી આવીયી.
રામનગરમાં એલ્યો રાજા સેને છ સે આપડો ખાસ નાતા-
દાર માણુહ. એટલે ઉતારા પાણીનો વાંધો ને આવે.

બસ તંચે પશી હું વાંધો સે ? બાલકદાસે કહ્યું. અને
બીજે દવસે રામનગરની મુસાફરીએ નિકળવાનું નક્કી થયું.

બીજા દિવસેની વહેલી પ્રભાતે આપણી મિત્ર ચોકડી
તૈયાર થઈ ગોમતીપુર બહાર નિકળી. રામનગરને પથે
ચડી. સદુથી આગળ સખજસંગ બાપુ હતા. અત્યારે એણે
જગજનાથીનો કોરો ચોરણો નેન સુખનું દુકું કેડીયું અને
માથે પેચદાર પાલકી બાંધી હતી. બાપદાદાની રજવાડી
ચીત પ્રમાણે હમરે ભેટ કસી હતી અને હાથમાં હોઠો ને
બગલમાં માનાસાઈ તલવાર દબાવી હતી. બાલકદાસે ભગવે
જખો, પાણુકોરાની ધોતી અને માથે ભગવી ચીથરીયા
પાલકી બાંધી હતી. એક હાથમાં ચીપીચો અને બીજા હાથમાં
હોઠો હતો. ગળામાં સામટી માળાઓ અને ઢોરા ધાગાઓ.

કપરથી તે બાવા તરીકે આપોઆપ જોળખાઈ આવતો. પ્રમાણિકદાસનો ઠાઠ જુદોજ હતો. એણે જીલ્લી ધોતી, બડો ખંડરજો અને સાથે પેચદાર પાંધડી મુકી હતી. તેમાં ટાંક-પીનાની ત્રણ ચાર લેખણો ખોસી હતી. એને જોનાર પહેલાજ નજરે જોળખી શકે તેમ હતું કે આ કાઠ વણીક વહેપારી હશે. સત્યશંકર શાસ્ત્રીજીએ માથે એના દાદાના દાદાના ખતની બતી મુકી હતી. એમાં ત્રીસ ત્રીશ સાલ પહેલાંનાં જુના પુરાના ટીપણાં ખોસ્યા હતા. એના એકલાનજ કાથમાં હોકા નહોતો. જો કે તે પોતે હોકા પીતા ખરા !

એવા ઠાઠમઠથી સમજસંગ બાપુની સવારી રામવગર તરફ જવા લાગી. માર્ગમાં થાકે ત્યાં વીસાધી ખાતા અને પચ્પાટા જુડતા તેઓ મજલ દર મજલ કરતા ચાલ્યા જતા હતા. સમજસંગ બાપુ રાજ જેવા દેખાતા. પ્રમાણીકદાસ તેના દીવાન હોવાનો ખ્યાલ આપતો. બાલકદાસ રાજ પુર જેવો લાગતો અને સત્યશંકર શાસ્ત્રી રાજ પૂરોહીત કાય જેવી છાપ પાડતો હતો.

આખો દિવસ મુસાફરી કરીને છેક સાયંકાળને સમયે તેઓ એક ગામને પહોંચ્યા. આજની રાત આ ગામમાં ગાળી પ્રભાતે આગળ મુસાફરી કરવાનો મન-જુઓ કરીને તેઓ ઉતારાની શોધ કરવા લાગ્યા. પૂછતાં પૂછતાં તેઓને પત્તો મળી ગયો કે ગામ બહાર મુસાફરોને તરવાની ધર્મશાળા છે. તુરંતજ ચારે જણાએ ધર્મશાળા પહોંચી કાઢી તેમાં જઈ ધામી નાખ્યો.

ધર્મશાળામાં ધર્મી નાંખ્યા પછી બાવા બાલકદાસે
 માત ઉચ્ચારી, સમજસંગ બાપુ ! ભુખ ખરેખરી લાગી સે,
 પેટની પુંઝ કરી લીધા વીના કોઇને ઉંઘ આવવાની નથી.
 સતશંકર શાસ્ત્રીએ એની વાતને ટેકા આપ્યો. પણ પૈસા
 આપવાની વત ઉરાડી દીધી. શિવ, શિવ, શિ....વ એણે
 જે ટે ખોટો ખડીયામાં હાથ ફેરવી ચોકાર પાડ્યો. બમ્મટાની
 બાને મેં દહવાર કીધું તું કે મારા ખડીયામાં પાંસ પરીસનું
 પરસ્પર ને પાંસ પરીસ રોકડા નાંખજે પણ રાંડ રાંઠી
 રાંડે એક પાછું પણ નાંખી નથી.

હથે ભુલી ગઇ હથે. શાસ્ત્રીજી આવી કાળી રાતે તમે
 બામણ ઉઠીને હરાપ આપો મા નેં તો ક્યાંક હાસો પડ્યો ?
 પ્રમાણીકદાસે શાસ્ત્રીજી ઉપર આધાસનની અંજલી છાંટી.

મળું તારે કેમ થાડે ? એલા બાલકદાસ તું ખાવાની
 વાન કરે સો પણ કાંઈ હારે નાણું પાણી લાગ્યો સો કે નેં ?

બાપુ ! તમ જેવા મોટા માણસ હારે હોય તથે હું
 બીજા માનનારો બાવો હારે નાણું પાણી શું કરવા વેંઢાઈ ?
 બાલકદાસે બાપુને માથે ફૂલ ચડાવી દીધા.

એલા પરમાણીકદાસ ? તારું ગજવું કેમ દીખાવી નો હોય !
 બાપુને ગળે હાથ. ઘરેથી કોથળી તૈયાર કરી કરીને
 લેતાં વંહરી ગયો સઠં.

તો કાંઈ નેં ખવું તમારે બધાને ને હું એકલો પેહા
 એનો દહ ? બાપુએ હઠ પકડી.

પ્રભાણીકદાસ, સત્યશંકર અને બાલકદાસ સમજી ગયા કે બાપુનો મીઠજ ગયો તો આખી રાત જોકળ આઠમ કરવી પડશે. એટલે એક પછી એક ફેરવી તોળી. બાલકદાસ કરકરીયાવાળી એક આની એની લોટ માગવાની કેશળીમાંથી કાઢી બેઠ્યો,

બાપુ ! આ એક આની તો મારી પાંહેથી નીકળી.

એલા તું ને જોઈ. સબળસ ગે શાસ્ત્રીને કહ્યું. સત્ય-શંકરે બે બેવડીયા અને એક એકપડીયુ મુક્યું. અમારી પાંહે પાંસ પાંઈ પડીસે પ્રમાણીકદાસે એક પૈસો અને બે પાંઈ કહાડયા.

સબળસંજ બાપુએ બધા પૈસા ગણી જોયા તો દસ પૈસા અને બે પાંઈનો કુલ સરવાળો થયો, તેમાં રૂપાની બેઆની તેણે પોતે લેખવી અને ચાર આના આઠ પાંઈની સીધા સામગ્રી મંગાવી. સ્ત્રીધું લેવા પ્રમાણીકદાસ ગયો હતો તેણે પોતાની પાંચ પાંઈ જુદી તારવી લીધી એટલે સીધા સામગ્રી તો માત્ર સળવાચાર આનાનીજ આવી.

સત્યશંકર શાસ્ત્રીએ જટ જટ મંગાળો ચેતાવી રસોઈ બનાવી નાખી, રસોઈમાં માત્ર ત્રણ લાડુ, ત્રણ ઢેમરા અને થોડું શાક. રસોઈ તૈયાર થઈ એટલે શાસ્ત્રીએ બધાં પાસે જઈ કહ્યું,

આલો જમી દ્યો.

જોઈ' રસોઈ ? કહી સમજસંગ બાપુએ સઘળી રસોઈ તપાસી લીધી. એલા સતશંકર ! એમાંથી બે લાડવા ને બે ઢેબરા મને દઈ દે.

તો બાકી રહે એક લાડવો અને એક ઢેબરું એમાં હું શું ખાઉં અને આ બે જણાને શું દઉં ?

તમારૂં તમે જાણો પેલા મને પીરહી દયો. સમજસંગ બાપુએ જોહુકમી ચલાવી. તેની સામે ત્રણે લાહબંધોએ સત્યાગ્રહની લડત આદરી. અંતે ઉભય પક્ષે સમજુતી લરી સલાહ કરી.

ખાલકદાસે એના જમણા હાથની આંગળી ઊંચી કરી કહ્યું.

જવો લાહયુ ! આપડે એમ કરો. અટાણે આમને આમ બૂખ્યા હુઈ જાય. ઉંઘમાં જેને સાન્માંથી સારૂં સપનું આવે છ ઠોઠ લાડવો ખાય ને બાકીના ત્રણ જણા અડધો અડધો લાડવો ને અઠેકું ઢેબરું ખાય.

હા. જો આ રીતે કરવા બધા કબૂલ થાય તો આપડે કહ્યો મટી જાય. પ્રમાણીકદાસે મત આપ્યો.

બીજાઓએ પણ એ શરત કબૂલ મંજૂર સહી રાખી. રસોઈ ઢાંકીને ચારે જણા સુઈ ગયા. ચૌડીવારમાં ખાલકદાસ, સત્ય-શંકર અને પ્રમાણીકદાસે ત્રણે નિદ્રાધીન થયા પણ સમજસંગ બાપુને બૂખ્યા નિંદ્રા આવી નહિ એ તો જાગતાજ રહ્યા. જ્યારે ત્રણે મિત્રોના નરકોરાના નાદો તેને કાને અચડાયા ત્યારે તે પથારીમાંથી ઉઠ્યા. એક ચક્કર લગાવી જે સ્થળે રસોઈ ઢાંકી હતી ત્યાં લગી જઈ આવી પાછા પથારીમાં પડ્યા. ચૌડીવારે ચમ શમની રટના કરતાં નિંદ્રાધીન થઈ ગયા.

ઠેલી પ્રભાતે ચહુથી પહેલો બાલકદાસ જાગ્યો. તે બહુજ ભૂખ્યો થયો હતો. તેણે મિત્રોને જગાડ્યા અને કહ્યું. “ભાઈઓ! એક પછી એક પેત પોતાના સવમાઓની વાતો કહી સંભળાવો એટલે જમવાનો નિર્ણય થઈ જાય.

પેલો તુંજ તારા હપનાની વાત કરને. સબળસંજ બાપુએ તેનેજ પ્રથમ તેનું સવમ કહી સંભળાવવા જણાવ્યું.

બાલકદાસે ઉભડક બેસી વાતની શરૂઆત કરી. હું સૂતો ને થોડીવાર થઈ એવે સપનામાં એક શંકરનો ગણુ મારી પાંહે આવી બાલ્યો કે—“હાલો કૈલાહમાં શંકર મારાજે આજ તમને મેમાની આપવા બોલાવ્યા સે. સાંભળીને હું રાજી રાજી થાતો એની હારે કૈલાહમાં ગયો. કૈલાહમાં શંકર ભગવાને તથા પારવતી માતાએ મને મીઠો આવકાર આપ્યો. બત્રીસ ભાતનાં ભોજન જમાડીને શંકર મારાજે તાંડવ નાંચ દેખાડી મને રજા આપી. એટલે હમણાંજ હું જાગ્યો ને તમને ત્રણેને જગાડી દીધા.

એલા તને ? સબળસંજ બાપુએ પ્રમાણીકદાસને પૂછ્યું. તેણે કહ્યું. હું ઉંઘમાં પડ્યો ને પછી થોડીવાર એવું સપનું આવ્યું કે જાણે એક ઘેર જંગલમાં જઈ ચડ્યો જ્યાં મને બહુજ તરશ લાગી એટલે એક કુવા ઉપર પાણી પીવા ગયો. મારી પાસે દોરી લે ટો હતા તેનાથી હું પાણી પીચતો હતો એવે કુવાનો કંઠેશ તૂટ્યો. હું કુવામાં ઉછળી પડ્યો. પણ અંદર નજર કરું સહીં તો એક સુંદર માલ દેખાણો.

હં મોલની ઓથરીમાં એક રૂપાળી સોઠરી સોનાની હી ડોળા
ખાટય માથે હીંસકતીથી એણે મને આવકાર આપી હી ડોળે
ઢેહાયો. મેં પુરયું તમે કુણ સો? ઇણે જવાબ દીધો હું
નાગકન્યા અંતે ને તમારૂં રૂપ જોઈ તમને વરી સુકી અંતે
એમ કહીને એણે તો મને સોના રૂપાના ઠામમાં જમાડયો
ને મને રીજવવા માટે હાથમાં પથરંગી વીજણો પકડી મને
વાહર નાખતી ગાણુ ગાવા મંડી. હં સાદ્યળીની શી વાત
કરું? આખી રાત નાગકન્યા હારે મળ કરી તમે મને
ઈંધમાંથી જગાડયો તયેજ હં મળ ભગડી ગઈ.

પ્રમાણીકદાસની વાત પુરી થઈ રહી એટલે સત્યશંકર
શ સ્ત્રીને વારો આવ્યો. એણે જણાવ્યું “ભાઈયું મેં આજ
રાતે સપનામાં જે મોજ માણીસે હં મોજ હુનીયામાં કેઈ માણુ
તો હું, આકાહના દેવતાવેય ને માણી હોય. જાણે સપનામાં હું
ઇંદર મારાજની કસારીમાં ગયો. એક શિંઘાહણ ઉપર ઇંદર
મારાજ બેઠા થા. એની હામે અપહારાંતે નાસ કરતી થી, બીજા
ઘણા દેવતા હં નાસ જોવા આવ્યા થા ઇની વચમાં હું બેઠી ગયો.
નાસતાં નાસતાં અપહારાની આંખ મારી આંખ હારે મળી
ગઈ. શાર નજર એક થઈ. થતાં તો અપહારા મારી હારે
પાણી પાણી થઈ ગઈ જટ જટ નામ પુરો કરી મને કથેરી-
માંથી હને ઘરે લઈ ગઈ ઘરને એક ખૂણે બેઠારીને હંણે
મંદરા ગળામાં વરમાળા નાખી ને મને હાથ બેડી કેવલ
માંડી-હા, કે કે ના. અટાણથી હું તમારી હારે વરી સુકી-

મેં થોડી આનાકાની પછી એની વાત માની લીધી. અપહરણે મને જમાડ્યો. પરી આખી રાત એની હારે મોજ માણી. ખરોખર રંગ જામી રહ્યો થો. ઇ વખતે અઢ અભાગીયા બાલકદાસે રાહ્ય પાડી એથી હું જાગી ગયો.

બાલકદાસ, સત્યશંકર અને પ્રમાણીકદાસ અંદરે અંદરે વિચાર કરવા લાગ્યા કે અમારા ત્રણ જણ જેવું સપનું સખજસંગ બાપુને નેં આવ્યું હોય ! ક્યાંથી આવે ? બાવા બાલકદાસે કૈલાસ રોક્યો હતો. પ્રમાણીકદાસે નાગલોકમાં ધામા નાખ્યા હતા અને શાસ્ત્રીજી ઇંદ્રલોકમાં જઈ પહોંચ્યા હતા. હવે માત્ર મૃત્યુ લોકજ બાકી રહ્યો હતો. એટલે સખજસંગ બાપુનું સપનું આશ્ચર્યજનક ક્યાંથી નીવડે ?

બાપુ ! હવે તમારા સપનાની વાત કરો. બાલકદાસે સખજસંગને કહ્યું.

હ નો પુસો તો હાઈ. મારું સપનું તમારા ત્રણ જેવું હાઈ નથી પણ ખરાબ સે.

ભલે ખરાબ હોય ! ખરાબ હશે તો તમને અડધો લાડુ અને એક ઢેબડું મળશે. તમે સપનું કહી સંભળાવો. એટલે કોનું સપનું હાઈ ઇનો તોડ બંધાય. જેનું સપનું હાઈ હોય હ ડાઢ લાડવો ખાય. બાલકદાસે જણાવ્યું. તેને આશા હતી કે બધાથી પોતાનું સ્વપ્ન વધારે સારું હશે. તેથી દોઢ લાડુ પોતાનેજ મળશે.

હાંભળો તમે. ઠાવકે મોટે સખજસંગ બાપુને એના સપનાની વાત ઉપાડી. રાતમાં અપણે શાંતે જણા હતા.

હં પશી થેડી વારે એક શીંગડાવાળા જમે આવીને મને જગાડયો. મેં જાગીને તે બીદામણા જમને પૂછ્યું, બાઈ સાબ ? તમે શું કામ આવ્યા સો ? જમે મારી હામે ગડા તાકીને પઠકારો માયો, ઉઠયે, આગળ થઈ જા. બીકનો માયો હું એની મોઢા આગળ થયો. હં મને જે ઠેકાણે આપડી રસોઈ ઠાંકી થી હ ઠેકાણે લઈ ગયો. ને મને તાડુકીને કેવા લાગ્યો. આ ત્રણ લાડવા ને ઢેમરા ખાઈ જા, મેં કીધું મેરમાન ? એમાં અમારા શાર જણાનો ભાગ સે. વેંસણમાં તકરાર જાગવાથી જેને હાડ સપનું આવે હ અરધ ભાગ ખાય એવો કરાર કરી અમે હુતા સંઘયે. એમાં તમે મને એકલને ક્યાં ખવરાવી દયો સો. જમે મારી વાત માની નૈ. મેં તમને જગાડવા માટે રાઠવું પાડવા માંડી. બાલકદાહ, પરમાણુકયા એલા સતચંકર પણ કેણ હાંબજે ? બાલકદાહ કેલાહમાં, પરમાણુક પાતાળમાં, ને સતચંકર ઇંદર મારાજની કચેરીમાં, પશી જવાબ કેણ દે. હું તો સાદ પાડી પાડીને મરી ગયો પણ તમારા ત્રણ માંથી એકેયે જવાબ દીધો નૈ.

પશી ? બાલકદાસે ઓઝીયાળું મોઢું કરીને પૂછ્યું.

પશી હું ? મારે કડવું મોઢું કરીને બધા લાડવા ને ઢેમરાં ખાઈ જવા પડયા.

હં ? શામીનો સાદ ફાટી ગયો.

હં શું હા.

પ્રમાણીકદાસે રસોઈ ઢાંકી હતી ત્યાં જઈ નજર કરી
તો મેહાન સાફ હતું બધા ખડખડાટ હસતા બોલી ઉઠ્યા
સખળસંગ બાપુ ! બધા કરતા તમારું સપનું હારું.

પ્રકરણ-૬ હું

રાતે કરેલી ચરતમાં સખળસંગ બાપુની છત થઈ.
તેઓ તેના સાથીદારોના મુઠ જવા પછી સઘળી રસોઈ
ઝાઘ્યાં કરી જઈ સૂતા હતા એટલે તેઓને અત્યારે બૂખ
રહી ન હોતી, પરંતુ અત્યાર સૂધી લાડુની આશા રાખી
રહેલા તેના લાઈબ ધેને ચણા વટાણા ફાક્યા સિવાય અગળ
મુસાફરી કરી શકાય તેમ ન હોતું એટલે તેઓએ થોડો
થોડો તે ગામડીયો મેવો ફાંછી લીધો અને ઉપર પાણી પી
આગળ પંથ શરૂ કરીધો.

માર્ગમાં એક મોટી સરિતા આવી, તેમાં પૂંકળ પાણી
આલ્યું હતું. તાણુ પણુ માણસોને તાણી બાય તેવું હતું. સખળ-
સંગ બાપુએ તેના લાઈબ ધેને લાઈનસર ઉભા રાખીને કહ્યું
'લાઈયું ! આ નદીમાં તાણુ બઉં સે એટલે આપડે બધા કાકડા
લીડોને સામે કાઠે નિકળીયે ને તો શારમાંથી એકાદ તણાઈ જાહું.'

સખળસંગ બાપુની તે વાત સઘળાને પસંદ પડી. ચારે
એક બીજાના હાથ સાથે બાજુ પડ્યા અને મંડ્યા નદિ
ઉતરવા. એક માણસ સામે કાઠે ઉભો ઉભો તેઓની રમત
એતો હતો. તેની બંને અબાબળી વચ્ચે ચારે લાઈબ ધે
બારે ગડમથલ કરતા સરીતા ઉતરી ગયા.

હલા સે. પુરેપુરા સંધ્યે કે શારમાંથી અઠેય તણા
ગયો સે ? ગણી લેવા દયો. એમ બોલી સમજસંગ બાપુએ
માણસો ગણવા માંડયા. એક, બે અને ત્રણ.

હાય, હાય. બગવાન ભારે થઈ ! સમજસંગના મોઢામાંથી
ચીસ નિકળી પડી.

શું થયું ?

આપઠામાંથી એક જણને નદી તાણી ગઈ.

હાય ને ? મને ગણવા દયો ભેધએ. કહીને બાલકદાસ
બધાને ગણવા લાગ્યો. એક, બે, ત્રણ.

એમ વારાફરતી ચારે જણાએ ગણતરી કરી ભેધ
પણ ત્રણજ માણસો હીજાળમાં આવ્યા. પેલો માણસ
આપણા અક્કતના જોથમીરોની આ રમ્મત અવલોકી
અજબ થયો. તે ધીમે ધીમે તેઓની પાસે જઈ બોલ્યો.
ભાઈઓ ! તમે શું કરો છો ?

અમા માણસોની ગણતરી કરીયે સોયે.

તે ?

એક જણો ઘટે સે.

ધરેથી કેટલા માણસો નિકળ્યા હતા ?

શર ! સમજસંગ બાપુએ જણાવ્યું.

પેલાએ નજર કરી તો તેની નજર રક્ષામે બરાબર
ચાર માણસો હલા હતા. તેણે કહ્યું, ભાઈઓ ! એક તરફ
હલા રહો હું ચારે ચાર માણસ કરી હઉં.

તે સમજ્યો હતો કે આમાંથી જે ગણે છે તે સામે
હોલો ત્રણ જણનેજ ગણે છે પણ પોતાને ગણતો નથી.

જોડે તેણે ચારેને એક લાઈનમાં ઉભા રાખી હાથમાં
પકડેલી સોટી વતી ગણતરી કરવા માંડી. પ્રથમ સમજસંગ
બાપુ ઉપર ફટકો કરી કહ્યું એક-

એક-કહેતા બાપુ દૂર જઈ ઉભા.

બે-કહી બાલકદાસને છાંટી

બે.

ત્રણ-શાસીને ચોડી.

ત્રણ. શાસીજી ત્રાત કદમ ઉપર જઈ ઉભા.

ચાર કહીને પ્રમાણીકદાસને સોટી ચોટાડી.

ચાર. પ્રમાણીકદાસે ચીસ પાડી.

અહે હો. આતો ભગવાન ! કહી સમજસંગ બાપુ પેલા
પુરુષના પગમાં પડી ગયા.

ભાઈ હું ભગવાન નથી.

ના ભાઈ શાખ ! ખોટું બોલ્યો મા. તમે સમતકાર
વડે ત્રણમાંથી ચાર કરી લીધા. નરહી મેતાની હુલ શીકારી,
ભરી સભામાં નવશે નવાણું શીર પુરી દરોપત્રીની લાજ
રાખી-નરશંગ રૂપે નોર વધારી હરણ્યા કંહુને મારી પેલા
ને ઉગારી લીધા. નીંભાડામાંથી મંજરીના બધાં છવતા
રાખ્યાં-હ. તમે પોતેજ.

ચારે જણા પેલાને અમતકારી પ્રભુ ધારી પગે પડવા
લાગ્યાં. બિચારો એ અજાણ્યો આદમી આ અકલ્પના બોય-
મીરેથી અભરાઈ ગયો. તે ત્યાંથી ચાત્રી જવા તૈયાર થયો
પણ ચારે જણાઓએ તેને પગેથી મજબૂત પકડી રાખ્યો.

વરદાન મેળવ્યા વીના તો નાંઈ જૈવા દઈએ સબળસંગ
બાપુએ હઠ લીધી.

એ પુરૂષ નજીકના ગામનો પટેલ હતો. હામ, દામ તમામ
વાતે સૂખી હતો. તેણે બેચુકે આ બસારા કોઈ દુઃખી મુશ્કરો
હોયો. માગી માગીને શું માગશે ? તેણે કહ્યું, બાઈઓ ! હું
ભગવાન નથી છતાં તમારે જે કંઈ માગવું હોય તે માગી લ્યો.

સબળસંગ બાપુ પાંચડી ઉતારીને બોલ્યા, મારે પાંસ
છીકરા થાય.

તથાસ્તુ

બાલકદાસ બોલ્યોઃ મારી વડે મારા કેવામાં નથી છ
હું કંઈ ઇ પરમાણુ કરતી થાય.

એમ થાઓ.

પ્રમાણીકદાસ કહે દરીયામાં જેટલી લક્ષ્મી છે એટલી બધી
મારી હાટડીમાં આવતી રે.

આવી જશે

શાસી કહે મને ત્રણ કાળનું સૂજે.

સૂજશે

એ રીતે ચારેને વરદાન આપી ભગવાને તે સ્થળે
કેટલાએક વાસણો તથા ખાવાનું મંગાવી તેઓને જમાડ્યા.
જમ્યા પછી લક્ષ્મી ત્યાંથી જવા તૈયાર થયા ત્યારે પટેલે
કહ્યું, આ બધા વાસણો લેતા જાઓ.

સબળસંગ બાપુ હાથ જોડીને બોલ્યા, પ્રભુ આવડા બધા
વાહણ રથે હંસવાય ? આ બધા વાહણો ભંગાવી એક મોટો

તમાક બનાવી દ્યો તો એક જણથી ઉપાડી લેવાય પટેલે તે વાસણો ગામમાં મોકલાવી તમામ વાસણોના બદલામાં એક મોટો તમાક મંગાવી દીધો અને સાથે કેટલીએક સ્ત્રીધા સામગ્રી બંધારી ભક્તોને ત્યાંથી સહીસલામત વળાવી દીધા.

પ્રકરણ-૭ સુ

આપણા અક્ષતવંતા મુસાફરો રામનગરની વાટે ચાલ્યા જતા હતા. માર્ગમાં શાસ્ત્રીજી રસોઈ બનાવતા અને ચારે જમતા ભગવાન મળ્યા પછી તેઓને ઉપવાસો કરવા પડતા નહોતા.

જે તમાક પટેલે આપ્યો હતો તેનું નામ સબળસંગ બાપુએ પોતાના ગામ ઉપરથી ગોમતીયો તમાક પાડ્યું હતું. જમી પરવારી જ્યારે પડાવ ઉપાડી આગળ કુચકદમ કરતા ત્યારે તે ગોમતીયા તમાકને ખંભે મારી લેતા હતા. રાતવાસો રહે ત્યાં સબળસંગ બાપુ રાત આખી એ તમાકમાંજ સૂઈ રહેતા.

એક રાત તો સબળસંગ બાપુએ તમાકમાં નિરાંતની નિંદ્રા લીધી. બીજી રાતે વનવગડામાં તેઓ રાતવાસો રહ્યા હતા. વળુપણી કરીને સબળા સુઈ ગયા હતા. સબળસંગ બાપુ તમાકમાં પડ્યા હતા તેવામાં એક ચોર આવ્યો. તે તમાક ઉધો વાળી ઉપાડી ગયો જ્યારે પ્રભાતે સબળસંગ જાગ્યા ત્યારેજ તેઓ જાણી શક્યા કે પોતાને નીચે નાખી કોઈ તમાકની ચોરી કરી ગયો છે.

બાલકદાસ, પ્રમાણીકદાસ તથા શાસ્ત્રીજીને તમાક ચોરાયાની વાત જાણી બહુજ શોક થયો. સબળસંગ

બાપુના શોકનો અવધીજ થઈ ગયો હતો. ચારે મિત્રોએ બારે શોક ભર્યે હૈયે સુસાફરી ચરૂ કરી. સાંજ પડતાં પહેલાં તેઓ રામનગરના હરવાળા નજીક જઈ પહોંચ્યા.

રામનગર બહાર એક તળાવની પાળ ઉપર કેટલીએક ઊંચીઓ રાજ્યા લેતી હતી. સબળસંગ બાપુએ શોકાતુર ભાવે કોઈને પૂછ્યું લઈ! આ બાધું બોનું કેમ કુટી રહ્યું છે? ઢાંકાભાઈ ગયા.

હાય હાય! સાંભળતાજ સબળસંગ બાપુનું હૈયું ભરાઈ ગયું. એલા બાલકદાહ! જો તો ખરે! એક ઢાંકણા હાફે આટલી બધી બાધું આતીયું કુટે છે ને આપડો તબાક જેવો તબાક ગયો તોય સાનામાના હલા સંધ.

બાલકદાસનું હૈયું પણ ભરાઈ ગયું. ચરે જણાએ બાંધો ચડાવીને માંડ્યું કુટવા. પેત્રી ઊંચીઓ કહે, હાયહાય ઢાંકો તો આપણા ઓથમીરના મીઠામાથી પોકાર બહાર પડે છે.

અમારો જોમતીયો તબાક. હાય હાયરે તબાક! વોયરે....તબાક.

રામનગરના માણસો તેઓને કુટતા જોઈ આશ્ચર્ય-ચક્રીત થઈ ગયા.

કુટી કુટીને થાક્યા એટલે આગળ ચલ્યા. રામનગરના હરવાળામાં દાખલ થઈ સબળસંગ બાપુ રામસંગ રાજાના ખોરડા ક્યાં આવ્યા? એવો પ્રશ્ન જે મળે તેને પૂછવા લાગ્યા.

આપણા સબળસંગ બાપુ રામનગરના રાજા રામસિંહને ઓળખતા હતા. એક વખત આ રીતે ઓળખાણ થયેલી. રામનગરના મહારાજા રામસિંહજી એક વખતે એના કેટ-

લાએક માણસો સહીત શિકારે નિકળ્યા હતા. ઘોર અરણ્યમાં, તે તથા તેના માણસો એક વિકરાળ વારાહ પાછળ પડ્યા. વારાહ પાછળ અશ્વો દોડાવતા મહારાજના સાથીદારો અરણ્યની ગાઢ ઝાડીમાં છુટા છુટા થઇ વિખૂટા પડી ગયા. મધ્યાનકાળે રામસિંહજી એકલાજ વારાહ પાછળ રહ્યા. વારાહ તેને બહુજ દુર સુધી ઘસડી ગયો. અંતે ગોમતીપુરની સીમમાં તેણે વિકરાળ વારાહને ઠર કર્યો.

ગ્રીશમ રૂતૂના ધોમ તડકા પડતા હતા. ધરતી ધગ-ધગતી હતી. આકાશમાંથી જાણે એકલી આગજ વરસતી હતી. એવી સખત ઉબમાથી સૂકોમળ રાજવી પરસેવે રેમજેમ થઇ ગયો. તેનો અશ્વ પણ યાકયો હતો. રાજાને ખરેખરી તરસ લાગી હતી. તેના માઠામાંથી લોટ ઉડતો હતો. એને લાગ્યું કે જો પાણી નહિ મળે તો આ ઘડીએ હું મરી જઇશ તેણે પાણીની તલાસમાં અશ્વને ગોમતીપુરની સીમમાં લીધો. તે વખતે સબળસંગ બાપુ ગામથી એક કોશ દુર તેનું ખેતર હતું તે ખેતરમાં હતા. તેનો સાથી હજી હાંકતો હતો અને તે પોતે ખેતરને શેઠ ઉભા ઉભા વિચાર કરતા હતા કે—

માગું આ આલ ભુરું દેખાય સે. એને પ્રભુએ ગળી લગાવી હશે કે કાળો રોગાન ? એના થાંભલા કયાં ગોઠવ્યા હશે. આ સોમાઠામાં મેં વરહેસ. ઇ આલમાંથી કોઇ પાણી સાંટતુ હડે કે એની મેજાએ પડતું હડે ? એવા એવા વિચારમાં મસશુદ્ધ બનીને ઉભા હતા એટલામાં રામસિંહે તેની પાસે આવી હાથને ઇસારે પાણી માંગ્યું.

તરફથી થયોસ ? સખજસંગ બાપુએ પૂછ્યું.

રામસિંહથી બોલી શકાતું ન હતું તેથી તેણે ડોકું ધણીની હા પાડી.

સખજસંગ બાપુએ એક ભાલીયામાં પાણી સંઘરી રાખ્યું હતું તે આણીને રામસિંહને ખૂબ પાણી પાડ્યું. પાણી પી તૃપ્ત થયા પછી તેણે સખજસંગ તરફ આભાર ભરી દષ્ટિ દેંકતા પૂછ્યું -

તમારું નામ શું ?

સખજસંગ !

કેવા છો ?

રસપૂત.

ક્યાં રહો છો ?

આ હામે દેખાય સે ને હ ગોમતીપરમાં. પણ દીકરા તું કોક આખી દરવેહવાળો રાજનો સપથ લાગહ. જોજો હો પાણી પાયાનો ગણ જૂલતો ને. મારું નામકામ પુરું રાજ પાડે જઈ આડીઅવળી સાધી કરતો ને. નારે હું એવો ગુણુચાર નથી. રામસિંહે સખજસંગની ભાષા સાંભળી બાણી બીધું કે આ કોઈ અક્કલનો ઓથમીર લાગે છે. પરંતુ પોતાની ઉપર તેણે અત્યારે ઉપકાર કર્યો છે. તેના આભારના બદલામાં એને આપી શકાય તેવી કોઈ વસ્તુ તેની પાસે નહોતી તેથી તેણે સખજસંગને કહેવા માંડ્યું, સખજસંગ ! હું તમારો ઉપકાર નહિ જૂલું. તમે એક વખત રામનગર જરૂર આવજો.

હું રામનગર ક્યાં અંચું ?

અહીંથી ત્રીસ ચાલીશ કોશ દુર છે.

એમ ? તંચે તો આધુ' નંઈ હો. કોક દી અવાહે તો જરૂર ચાવીહ. પણ તમારું નામ હું.

હું પોતેજ રાજા.

એલા હું કેસ ? આ મલક બધામાં તારા નામની ફે ફાટેય. આ ગામિ ગામના ખેડુતો તને તગાવી ભરેહ જેની નો માની હકાય એવી બધા વાતુ કરેહ. ઇજ તું ?

હા,

ઓ હોહો. તંચે તો ધન્ય ભાગ મારા કે આજ રાજા માણુહના દરહન થયાં. હવે મારું એક વસન પાળવું પડે. શું ?

જવો અટાણે રોટલા ખાવનો વખત થઈ ગયો. એટલે મારે ઘરે રોટલા ખાવા આવવું પડે.

નહિ. હું જમવા નહિ રોકાઈ. મારા માણુસો મને ગોતતા હશે. રામસિંહે જણાવ્યું.

સમજસંગ ખાપુએ બહુ આગ્રહ કર્યો પરંતુ રાજા રોટલા ખાવા કબૂત્ર ન થયો, એક વખત રામનગર જરૂર આવવાનું કહીને તે અશ્રવ હાંકી ગયો.

તે દીવસની સમજસંગ ખાપુને રામનગરના રાજા સાથે ભાઈબધી હતી. એટલેજ તેઓ રામનગરમાં પગ મૂકતા હતા. રાજા રામસંગના ખોરડા પૂછવા લાગ્યા. અન્ય મનુષ્યો તો કંઈ સમજ્યા નહિ. પરંતુ એક ગામઠીયો તેઓની ભાષા સમજી ગયો. તેણે ગામ વચ્ચે આલીયાન રાજમહેલ હતો તે તરફ આંગળી ચીંધીને કહ્યું.

ઝોલી મોટી મોટી મોટીયું દેખાય સેમે હજ રાજ
રામસંગ બાપુનો દરબાર.

સાંભળીને ચારે એકદમ ચાલતા રાજમહેલના મુખ્ય
દરવાજા પાસે જઈ પહોંચ્યા.

અકરણુ ૮-મું

હા રહો રાંચાવ વગર રાજ્યે રાજમહેલમાં કેમ
હોઈયા બાવ છે? કોણ છે તમે? રાજમહેલમના પહેરેગીરે
સખગસંગ બાપુની ટોળીને રાજમહેલમાં પેચતી અટકાવી.

એ સપાઈ ભાઈ! જરાક મોટું હાંભળીને બોલ. અમે
વગર તેડાવ્યા ને રાજા રામસંગના તેડાવ્યા આવ્યા અંધ.

અરજદાર છે? પહેરેગીરે પૂછ્યું.

અરજદારે નથ્ય ને ગરજદારે નથ્ય. હું તો સઉ રાજાનો
ભાઈબંધ સખગસંગ બાપુએ ઠાવે મોઢે જણાવ્યું.

બધા પહેરેગીરે સખગસંગ બાપુના ઉપરોક્ત વાક્યો
સાંભળી બહાડાટ હસી પડ્યા તેઓએ અનુમાન કરી લીધું
કે આ લોકો મેડ હોસ્પીટાલમાંથી નહાસી છુટેલા મીજબાનો
છે. હવે તેઓએ રમુજ આઠરી. તમે રાજા સાહેબના
ભાઈબંધ છે કેમ?

હા. જો માન્યામાં નો આવતું હોય તો મેલમાં જઇને
વાવડે કે ગોમતીયુ-થી સખગસંગ બાપુ આવ્યા સે. હાંભળીને
ઉઘાડે માથે ને અઠવાણે પગે હોઈયા આવે તો હા કેને.

ઓહોહો ત્યારે તો આ રાજા સાહેબના ભાયાત હશે!
તમારું નામ સખગસંગ બા.....

પહેરેગીરનું વાક્ય પૂર્ણ થાય તે પહેલાં રાજમહેલમાંથી
મહારાજની મોટર ફાટકમાં આવી. મહારાજાએ સખગસંગને

પહેરેગીરે સામે ઉભેલ અવલોહી મોટર ઉભી રખાવી. મરકતે થોડે પૂછ્યું, અહોહો તમો અહીં ક્યાંથી ?

કાં હું નેતો કેતો ? સબળસંગે પહેરેગીર સામે છાતી કુલાવી કહ્યું. બાપુ ! રામનગર જોવા અને તમારી મેમાની માણવા આવ્યો સઉ.

પહેરેગીરે સમજી ગયા કે “ આ ગામડીયો મહારાજા નો જાળખીતો લાગે છે. જો તે આપણી વિરુદ્ધ બાલશે તો બારે થશે પણ સબળસંગ બાપુ કેઈનું ખરાબ કરે તેવા ન હોતા. રાજાએ પૂછ્યું-

ક્યારે આવ્યા ?

આ હાલ્યાજ આવીએ સીંએ.

ખુશી મનમાં ?

હોવે તમ દીક્રે વચેક. તમારાં બાળગોપાલ મનમાં સેને ? સબળસંગ બાપુએ વિવેક કર્યો.

હા. કહી રામસિંહે એ ગામડીઆને ગમાર વિવેક હીણ છતાં લોળો અને ચોતાની ઉપર ઉપકાર કરનાર બાણો તેને રાજ્ય અતિથી તરિકે રાખવાનો પ્રમંથ કર્યો. એ વખતે એક સેવકને બોલાવી સબળસંગ બાપુને તેના સાથીદારો સહીત ગેસ્ટ હાઉસમાં મોકલી દીધા.

ગેસ્ટ હાઉસની શેઠા જોઈ આપણા ચારે અકલબાળે આશ્ચર્ય વિમુદ્ધ બની ગયા. તેઓ કદી નહિ જોયેલો એવો સુંદર જોરડો જોઈ નાચવા કુદવા લાગ્યા. સબળસંગ બાપુ તો તેના બાઈબંધ રાજાના વખાણ કરવા લાગ્યા કે- ‘રંગ સે તારા માતપિતાને માળે બારે ઘર બંધાવી બાણ્યા સે.

થોડીવારે જુદી જુદી જાતના પકવાનોના ચાખ આવ્યા. ચારે બાઈબંધો રાત્રિ ભોજન કરવા બેઠા. શીરા પુરી સાથે થોડા બજ્યા હતા. એ બજ્યા ખાવાની શરૂઆત કરતાં સાથેજ સળંગસંજ ખાપુ કુદ્યા.

મારા દિકરાએ શી હુકમત લઢાવી સે. તારી માનેા મરે રાંધવાવાળા તારી....

પણ ખાપુ સે હું ઇ તો ડો !

આમ જવેા સળંગસંજ ખાપુ એક બજ્યું ખતાવતા બોલ્યા. આ ને તડ ને તીંદુ ને મારા દિકરાએ મંઈ મરમું દીધી બેસ્યું હલે !

બાલકદાસ, પ્રમાણીકદાસ અને ચાસીએ પણ બજ્યા જાંગવા માંડ્યા તો અંદરથી જુદી જુદી તરકારીના ટુકડાઓ નિકળ્યા. ભેઇને તેઓ છકક થઇ ગયા. આની અંદર આ ટુકડાઓ કેવી રીતે ગોઠવ્યા હશે તેનેા વિચાર કરતાં જેટલી રસોઈ નોકરો લાવ્યા હતા તેટલી બધી ઉઠાવી ગયા.

—હવે હોઠા ભરશું ? રાજસેવકે ખાલી વાસણેા લઈ ગયા પછી સળંગસંજ ખાપુએ બાલકદાસને પૂછ્યું.

ભરીયે પણ લાકઠા કયાં લેવા જવા ?

આંઈ લાકઠાની કયાં તાણ્ય બળી સે આ બધા લાકઠાંજ પડ્યા સેને ? સળંગસંજ ખાપુએ દીવાનખાનામાં ગોઠવેલ મેજ, કુરસીઓ, કબાટો અને છત્રી પહોંચેા પર નજર ફેંડી.

ખાટલા દેવા હયો; બીજાને પાડેા દેવતા ને ભરેા દેવકદા. બાલકદાસે સમંતી આપી. તુરતજ મેજ, કબાટો

ખને ખુરસીઓનો ખુરદો કરી દીવાનખાનાની વચ્ચે વચ્ચે તાપણું સજાગાવ્યું. માટી ધૂણી ધખાવી તેની પ્રરતા ચારે જણા બેસી ગયા. અંગારા પડયા એટલે હોકા ભર્મા અને તે ગડગઠાવતા તાપવા લાગ્યા.

શાસતરી ! આજ ખરેખરી ટાઢય સે હો. આ ખાટલા ઉપર આપણને કાવશે નેં ઇ કરતાં એનુય તાપણું કરી નાખો. સબજસંગ બાપુએ જણાવ્યું.

શાસીએ ચારે પલંગના હુકકા બોલાવી દીધા. તેના હુકકા તાપણાનાં બજતણુ લેત્રા લેગવી નિરાંતે તાપવા લાગ્યા.

રાતે મહારાજને મહેમાનો સાંભર્યા. તેણે દીવાનને બોલાવી હુકમ આપ્યો કે ગેસ્ટ હાઉસમાં મારા મહેમાનો ઉતર્યા છે તેઓના મન રંજન કરવા માટે આપણી ખાસ રાજ ગાયકાને મોકલો.

મહારાજની એવી આજ્ઞા મળતાં દીવાને મુખ્ય રાજ ગાયકાને હુકમ થયો એટલે તે તેના ઉસ્તાદોને લઈ ગેસ્ટ હાઉસમાં જઈ પહોંચી મીજબાનો પાસે નાચવા જવાનો હુકમ સાંભળી નાયકા ખુશ ખુશ થઈ મનમાં વિચારી રહી હતી કે ‘રાજમાં મહેમાન થનાર નાયગાનથી મીજમાં આવી જઈ સારું ઇનામ આપશે.’ દીવાનખાનામાં પચ મુકતાં સાથેજ તેની સઘળી આશાઓ પલ્લયન કરી ગઈ.

આવો બા આવો, સબજસંગ બાપુએ નાયકાને આવકાર આપ્યો. તમે રાજના ધરવાળા સો ?

નારે હું તો તેની ચાકરહી છું. એમ બોલતી નાયકા નૃત્યગાન કરવા તત્પર થઈ. તેના ઉસ્તાદોએ સારંગી અને

હોકાઠ મેળવ્યા. કુણ કુણ કુણ કરતો સાવંગીને નાહ ગાજી
હડ્યો. ધીકતા ધીકતા ધીકતા એવા નરધાઓના ઘોર નાદો
વચ્ચે નાયકાએ મીઠો હલક છેડ્યો.

આ.....આ.....

અક્કલના ઓથમીરો તો એકી ટશે નાયકા અને તેના
બેથ ઉરતાદો તરફ તાકી રહ્યા.

બાળકદાહ ! તને કેમ લાગે સે ? આ ત્રણ જણાને કાંક
શામ થયો લાગે સે. રાજાએ એને આપડી પાંહે હવા કરાવવા
મોકલનાં હશે ? સખળસંગ બાપુએ અટકળીયો થા ફેંક્યો.

મને પણ એજ લાગે સે. બાલકદાસે જણાવ્યું.

વો આ ત્રણે જણાના અંગમાં આસકા આવે સે.
પ્રમથીકદાસે સખળસંગ બાપુનું ધ્યાન ખેંચ્યું.

આ બચારાવને તણખીયો વા થયો લાગે સે. સખળસંગ
બાપુએ વગર નાડમ જોયે ત્રણેના રોગ પારખી લીધા.

તુંયે તો ત્રણેને ડાંલવા પડશે.

હા. એમાં સુટકયો સે ? નાખો ચીંખીયા તાપણામાં.
ચારે જણાએ પોતપોતાનાં ચીંખીયા. તાપણામાં ધગવા
સુકી લીધા. જ્યારે લાલચોળ થયા ત્યારે સખળસંગ બાપુ
બોલ્યા, જવો આ હોકડીયાં વગાડે સે ને એની ઠાકે ને બેથ
હાથે હામ દેવાના સે. ને આ તંબુરાવાળાના જમણા
હાથ ઉપર.

પણ આ બાઈને આખા ડીલો ડાંલવી પડશે.

ચારે આવી વાતો કરતા હાથમાં ધનધનતા ચીંપીયા લઈ ઉઠ્યા. ઉસ્તાદોતો એક ધ્યાને સાજ વગાડી રહ્યા હતા. અને નાયકા નૃત્ય કરતી ગાવામાં તલ્લીન હતી તેવામાં અકકલના જોથમીરોએ ચીંપીયા ચોડવા માંડ્યા.

ચમા ચમ, ચમ. બિચારા ઉસ્તાદોના ચામડા ચડચડી ઉઠ્યા. સારંગી નરઘા પૃથ્વી પર પડી ગયા. જોચ, જોચ જોચ. તેઓ ચીસો પાડવા લાગ્યા.

રથયું પાઠોમાં બાયું જે ઘડી વહમ્યું લાગે હે પજુ તણખીયો વા જઠમુજમાંથી મટી જાહે. સમજસંગ બાપુએ આશ્વાસનદાયક વાકયો ઉચ્ચાર્યા. ઉસ્તાદોને ડાંબીને ચારે નાયકા પર ઉતરી પડ્યા. અરીરીરી મરી ગઈ અમ્મા.

અથરીયામાં બાઈ! હવે કોઈ દી જોંટા આવે તો મને કેજે. સમજસંગ બાપુએ જણાવ્યું.

નાયકા અને તેના સાજરીદોએ ગમાર ગામડીયાઓના ઉતારામાંથી બિચારા જીવ લઈ ન્હાસી છુટ્યા. રાજા પાસે જઈ સઘળી વાત કહી અંજળાવી.

રાજાએ દિવાનને યોલાવી પૂછ્યું, આજે મેં જે ગામડીયાને જેસ્ટ હાઉસમાં ઉતારેા આપ્યો તેણે એક વખત શિકારમાં મને પાણી પાયું હતું. તેના તે ઉપકારના બદલામાં હું તેને સાડું ઇનામ આપવાની હમ્દ રાખતો હતો. તેઓને અહીં સારી મહેમાની આપવી હતી. પરંતુ આ રાજગાયકા સાથે તેઓએ જે કઠોર વર્તણૂક ચલાવી છે તેમાં મને સમજણ પડતી નથી કે, તેઓએ આમ શા માટે કર્યું ?

અજ્ઞાતા? તેઓ અકકલના ઓથમીરો જણાય છે. આપને જે કંઈ ઇનામ આપવાની ઇચ્છા હોય તે આપી તેઓને અહીંથી પ્રસન્ન તે વિદાગીરી આપી દેશે નહિ તો તેઓને હાથે બીજાં નુકશાનો થવા સંભવ છે.

એવી સલાહ આપી દીવાન મર્યો. બીજી પ્રભાતે રાજાએ એક્ટ હાઉસમાં જઈ જોયું તો બંગલો કાળો મથ થઈ ગયો હતો. દીવાનખાનામાં તાપણું સજગવાથી કિમ્મતી લાદીનું સત્યાનાથ નિકળી ગયું હતું. હજારો રૂપીયાનું ફર્નીચર આપણા અકકલના ઓથમીરોની કમઅકલને પ્રતાપે બળીને રાખ થયું હતું.

સબજસંગજી તમે બધાએ આ શું કર્યું? રાજાએ પૂછ્યું. રાતે વાળુપાણી કર્યા પછી તાપણી કરી નિરાંતે તાપ્યા. સબજસંગે જણાવ્યું.

પથ લાકડા મંગાવવા હતાને! આ કિમ્મતી ફર્નીચર આળી દીધું.

ફઠનીસર બડે હાડે હંગમયું

રાજાને સબજસંગના ઉપરોક્ત વાક્યોથી ભારે રીસ ચડી. પરંતુ તેના ઉપકારનું સ્મરણ કરી તેને કંઈ નહિ કહેતા રોકડા એક હજારનું ઇનામ આપી કહ્યું.

તમે આજે આજ અહીંથી નિકળી જાઓ.

તમારે ગામ જાવું સે? સબજસંગે જણવું કે રાજા સરેથી ગામતરે જવાનો હશે!

હા. રાજાએ જણાવ્યું.

ઠીક ત્યે હાલો. કહી સખજસંગ બાપુએ હોકકો હાથમાં લઈ લીધો. તેના સાથીદારો પણ તૈયાર થઈ ગયા. દ્યો રામરામ ! કહી સખજસંગ બાપુ રૂપીઆ એક હબરની પોટલી લઈ ઉતારા બહાર નિકળ્યા.

ઉતારા બહાર નીકળીને તેઓ બબરમાં ખૂબ રખડયા. મળું બાળકદાહ ! શેર ગામ તો શેર ગામજ ૧. મોટી મોટી મોડીયું. રૂડી રૂપાળી બબરૂં. ને છ બબર વશે રૂપાળા બાયડી બાયડા. જાણે ઈંદર મારાજનો દરબાર ભેઈ દ્યો. આવી સડકું ને આવો ઠાઠ તો સરગાપરમાંયે ને હોય.

સખજસંગ બાપુ રામનગરના વખાણ કરવા લાગ્યા. આખો દિવસ શહેરમાં અહીંતહીં ભટકતા રહ્યા જ્યારે થાક્યા ત્યારે

અંદરોઅંદર વાતો કરવા લાગ્યા, ભાઈયું ! આપડે શેરને નકામું વખાણી માયું શેર ગામમાં કાંઈ નથી. આંધના માણસ તો જવો બાયડા બીશારા સાયું પી પીને ગળી ગયા સે. એના પગમાં પાશેર ભેડા ઉપાડવા જેટલું ચે જોર નથી. સડકું ઉપર મરતા પડતા હાલે સે. એની આંખુએ કાંઈ દેખાતું નથી એટલે કાસની આંખું સઠાવી સે. અને બાઈડીયુંમાં શરમનો સાંટો કયાં સે. બબર વશમાં બાયડાવના હાથ પકડીને હાલે. સખજસંગ બાપુએ બળાપો કર્યો.

આંધ કોઈ વિવેકમાં તો હમજતા જ નથી. આંખું ગામ રખડયા તોય કોઈએ આપણને રોટલાની તાણે કરી ને. બાલકદાસે બખાડા કહાડયા.

આ શેર ગામમાં તો શેરના માણહ ! રે ભાઈ, અ પડાથી
નો રવાય. આ ગામમાં કાંઈ માલ બળ્યો નથી. પ્રમા-
ણીકદાસે જણાવ્યું.

આપડું ગોમતીપુર ભણે નાનું સે તોય ઉઘાડી હવા
હેતવાળા માણહ અને જાડપાનથી કેવું રૂડું લાગે સે ?

આમ શેર ગામને વખોડતા ને પોતાના ગામને
વખાણતા ચારે ભાઈબધે : રામનગરમાંથી નિકળી ગયા.
અને સીધે સીધા ગોમતીપુર તરફ ચાલી નીકળ્યા.

રખડતા રખડતા પાંચ છ દિવસે આપણા અકકલના
ઝોથમીરો ગોમતીપુર જઈ પહોંચ્યા. તેઓ મોટા શેર ગામની
સુસાફરી કરી આવ્યા એથી ગામના તમામ માણસો
તેઓને સુભારકબાદી આપવા આવવા લગ્યા.

કાં સબજસંગ બાપુ શેર ગામમાંથી હું લાવ્યા ?
એક પડેલીયાંચે પૂછ્યું.

સળેખમ, હુસ્સાઈ ને થેડીક ઉધરહ બીજું શેર
ગામમાં હું બળ્યું છે ?

પોતાના મુખ્ય નેતાઓને ચહેરથી કંટાળી આવેલા
જાણી ગોમતીપુરના તમામ માણસોએ શેર ગામમાં નહિ
જવાનો સંકલ્પ કરી લીધો.

ઉપસંહાર

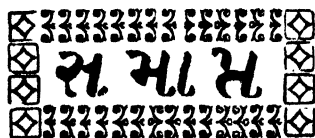
સબજસંગ બાપુ ગોમતીપુરને ચેરે બિડી પોતે પોતાના
ભાઈબધે ભાલકકાંસ પ્રમાણીકદાસ અને સત્યશંકર શાસ્ત્રી

વહીત રામનગરમાં મહારાજા રામસિંહના મહેમાન કેવા
ઠાઠમાઠ સાથે થયા હતા. રાજા રામસિંહે એક બાઈ
તથા બે ભાઈઓને ઉતારે દવા કરાવવા મોકલ્યા.
તેઓને ડાંભીને પોતે તણુખીયો મટાડી દીધો હતો. તેથી
ખુશી થઈ રાજાએ પોતે આવી રૂપિયા એક હજારનું
ઇનામ આપ્યું તું. એ બધી વાતો કરતા ત્યારે માણસો
હસી હસીને થાકી જતા.

એક હજાર રૂપિયા ઇનામ મળેલ હોવાથી અત્યારે
સબળસંગ બાપુ સુખમાં રહે છે. બાવો બાલકદાસ પણ
શેરગામની સહેલ કરી આવ્યા પછી વધારે આટો મેળવી
રહેલ છે. પ્રમાણીકદાસની ઘરાકી વધેલ છે અને શાસ્ત્રીજીને
તો અત્યારે ગોમતીપુરમાં ચોમાસું આખું અધીક ચોમાસું
છે તેથી પૂરેપૂરું ભગવાનને નામ ચાર મહીના બ્રાહ્મણને
પૂન્યદાન કરવાનું ચાલતું હોવાથી કમાણીનો કાપડો કાટેલ છે.

વાંચક! આપણા અઠકલવંતા મિત્રોની વાર્તા આટલે-
થીજ પૂર્ણ કરું છું. જવિધ્યમાં ઠાંઈ વખત ગોમતીપુર
તરફ નિકળશું તો ચોરા પર જઈ બેઠકી સબળસંગ-
બાપુના સપાટા ને ચપાટા જરૂર સાંભળશું. હાલ તો

શાંતિ ! શાંતિ ! શાંતિ !!!

:: તમારા માનીતા ગાયકો

મા. સાયગલ, કે. સી. ડે, ઉમાશરી, શાન્તા
આપ્ટે, કાનનબાળા, સન્યાલ, સુરેન્દ્રનાથ,
બીબ્બો, દેવીકારણી, અશોકકુમાર
વિગેરે લોકપ્રિય ગાયકોની વખણાયેલી

શીલ્પો

દેવદાસ, કુનિયા ન માને, ગોપાલ કૃષ્ણ,
રિશોપતી, નિમંબા, મુક્તિ, જગીરદાર,
જીવન પ્રસાદ તથા બીજા ઘણી શીલ્પોનાં

ગાયનોનાં નોટશનવાળા ત્રણ નવા પુસ્તક

ઘડી હારમોનીયમ ટીચર

— ભાગ ૧ થી ૬ —

મૂલ્ય : અઢી રૂપિયા.

ઘડી ટૉકીઝ ગાઇડ

મૂલ્ય : દોઢ રૂપિયા

ઘડી મ્યુઝીક ગાઇડ

મૂલ્ય : રૂબરૂ બાર આના.

હરેક હારમોનીયમના શોખીનો પાસે આ પુસ્તકો હોવાજી જોઈએ.

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય સુરત.

